

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет
Кафедра економічної безпеки, права та соціальних процесів

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: «Класифікація та оцінка ризиків в системі економічної
безпеки України»**
ШИФР КРБ.ЕП.1. 559А-03-4.2

Здобувачка _____ Коцар Каріна Володимирівна
4 курсу ЗЗЕ 313с
Керівник _____ к.е.н., доц. Работін Ю.А.

Кваліфікаційна робота допускається до захисту
Рішення кафедри від «09» червня 2026 р., протокол № 11

Завідувачка кафедри економічної безпеки,
права та соціальних процесів _____ к.е.н., доц. Згадова Н.С.

Одеса-2026

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ економіки, управління і бізнесу ім. Г. Е. Вейнштейна
Кафедра економічної безпеки, права та соціальних процесів
Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітня програма «Економічна та продовольча безпека»

ЗАТВЕРДЖУЮ

«___»_____2025р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧКИ

Коцар Каріни Володимирівни

1. Тема роботи: **«Класифікація та оцінка ризиків в системі економічної безпеки України»**. Затверджена наказом від 30.10. 2025 р., Наказ № 599-03
2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи 12 червня 2026 р. Вихідні дані до роботи: Звітні дані про діяльність підприємства ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» за 2023-2025 роки.
3. Перелік питань, які потрібно розробити: *Сутність, значення та законодавча база по напрямку дослідження. Організаційно - економічна характеристика підприємства та аналіз діяльності. Стратегічні орієнтири та перспективи розвитку продовольчої безпеки. Висновки та пропозиції.*
4. Перелік графічного матеріалу: таблиць 21, рисунків 4
5. Дата видачі завдання 30 жовтня 2025 року_____

Керівник _____ к.е.н., доц. Работін Ю.А.

Завдання прийняла до виконання _____ Коцар К.В.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми, обґрунтування її актуальності і призначення наукового керівника кваліфікаційної роботи	30.10.2025 -06.12.2025	Виконанно
2	Отримання завдання на проведення наукового дослідження та підготовка календарного плану виконання кваліфікаційної роботи, затвердження його керівником	07.12.2025 – 24.12.25	Виконанно
3	Збір та узагальнення статистичного матеріалу за темою роботи за період 2023 – 2025 рр.	25.12.2025 – 25.01.26	Виконанно
4	Написання Розділу 1. Теоретико-методологічні основи дослідження ризиків у системі економічної безпеки держави	27.01.2026 – 27.02.26	Виконанно
5	Написання Розділу 2. Аналіз та оцінка ризиків економічної безпеки (на прикладі ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН»)	28.02.2026 – 30.03.26	Виконанно
6	Написання розділу 3. Удосконалення ризик-орієнтованого підходу до забезпечення економічної безпеки України	01.05.2026 – 22.05.26	Виконанно
7	Подання роботи на перевірку науковому керівникові та доопрацювання тексту роботи і висновків. Завершення оформлення роботи та розробка висновків і пропозицій	25.05.2026 – 02.06.26	Виконанно
9	Оформлення кваліфікаційної роботи	03.06.2025 – 05.06.25	Виконанно
10	Перевірка роботи на плагіат. Підготовка до захисту кваліфікаційної роботи на засіданні Екзаменаційної комісії: доповідь, демонстраційні матеріали, попередній захист, подання текстової і графічної частини роботи до е-архіву кафедри та університету	12.06.2026	Виконанно
11	Захист кваліфікаційної роботи згідно затвердженого графіку роботи ЕК спеціальності 051 «Економіка»	22.06.2026	Виконанно

Здобувачка _____ Коцар К.В.
Керівник роботи _____ к.е.н., доц. Работін Ю.А.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач-дипломник _____ Коцар К.В.

АНОТАЦІЯ
кваліфікаційної роботи здобувача
Коцар Каріни Володимирівни на тему
«Класифікація та оцінка ризиків в системі економічної безпеки України»

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні, методичні та практичні аспекти класифікації й оцінювання ризиків у системі економічної безпеки України. Розкрито економічну сутність ризику як ключового чинника впливу на рівень безпеки національної економіки. Проаналізовано еволюцію наукових підходів до трактування ризиків, узагальнено сучасні підходи до їх класифікації та оцінювання.

Проведено аналіз сучасного стану економічної безпеки України та визначено основні внутрішні й зовнішні ризики, що впливають на стійкість економічної системи держави. Досліджено вплив воєнних дій, фінансово-економічної нестабільності, інвестиційних обмежень, цифрових загроз, кіберризиків та глобальних трансформацій на рівень економічної безпеки України. Виявлено найбільш критичні напрями ризикового впливу та встановлено взаємозв'язки між окремими групами ризиків.

У роботі запропоновано удосконалену класифікацію ризиків економічної безпеки України, яка враховує сучасні безпекові виклики та передбачає виокремлення воєнно-економічних, цифрових і гібридних ризиків як самостійних складових системи загроз. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення процесів оцінювання та моніторингу ризиків на основі використання інтегрального підходу, цифрових технологій та ризик-орієнтованих механізмів управління.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання під час формування державної політики у сфері економічної безпеки, удосконалення системи моніторингу загроз та підвищення рівня стійкості національної економіки до сучасних викликів.

Ключові слова: економічна безпека, ризики, класифікація ризиків, оцінювання ризиків, економічні загрози, воєнно-економічні ризики, цифрові ризики, кіберзагрози, ризик-менеджмент, національна економіка.

ABSTRACT
qualification work of the applicant
Kotsar Karina on the topic "Classification and assessment of risks in the system
of economic security of Ukraine"

The qualification thesis examines the theoretical, methodological and practical aspects of risk classification and assessment within the system of Ukraine's economic security. The economic essence of risk as a key factor influencing the security level of the national economy is revealed. The evolution of scientific approaches to risk interpretation is analyzed, and modern approaches to risk classification and assessment are generalized.

The study assesses the current state of Ukraine's economic security and identifies the main internal and external risks affecting the stability of the national economic system. Particular attention is paid to the impact of military actions, financial and economic instability, investment constraints, digital threats, cyber risks and global transformations on the level of economic security. The most critical areas of risk exposure are identified and the interrelationships between different groups of risks are determined.

The thesis proposes an improved classification of economic security risks in Ukraine, taking into account current security challenges and distinguishing military-economic, digital and hybrid risks as independent components of the threat system. Recommendations for improving risk assessment and monitoring processes based on an integrated approach, digital technologies and risk-oriented management mechanisms are developed.

The practical significance of the research lies in the possibility of applying the obtained results in the formation of state policy in the field of economic security, improvement of threat monitoring systems and strengthening the resilience of the national economy to contemporary challenges.

Keywords: economic security, risks, risk classification, risk assessment, economic threats, military-economic risks, digital risks, cyber threats, risk management, national economy.

ЗМІСТ		
		Стор.
	ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1.	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РИЗИКІВ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	11
	1.1. Ризик як економічна категорія та його місце у формуванні безпечного економічного середовища	11
	1.2. Трансформація наукових поглядів на природу ризиків в умовах зростання безпекових викликів	19
	1.3. Концептуальні засади класифікації та оцінювання ризиків економічної безпеки України	26
РОЗДІЛ 2.	АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА РИЗИКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ (на прикладі ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН»)	34
	2.1. Діагностика фінансово-економічного стану ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» в умовах сучасних економічних ризиків	34
	2.2. Ідентифікація та аналіз внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН»	44
	2.3. Визначення критичних зон ризику та їх вплив на стійкість економічної системи ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН»	51
РОЗДІЛ 3.	УДОСКОНАЛЕННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	58
	3.1. Формування удосконаленої моделі оцінювання ризиків економічної безпеки	58
	3.2. Інноваційні механізми моніторингу та прогнозування ризиків	64
	3.3. Стратегічні орієнтири підвищення ризикостійкості національної економіки	72
	ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	77
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
	ДОДАТКИ	88

ВСТУП

Сучасний етап розвитку України супроводжується суттєвими трансформаційними процесами, що охоплюють економічну, політичну, соціальну та безпекову сфери. Посилення глобальної конкуренції, нестабільність міжнародних ринків, поглиблення інтеграційних процесів, прискорення цифрової трансформації та масштабні геополітичні зміни формують нові умови функціонування національної економіки. За таких обставин питання забезпечення економічної безпеки держави набувають особливої ваги, оскільки саме від рівня її захищеності залежить здатність країни підтримувати стабільний соціально-економічний розвиток, ефективно використовувати наявний ресурсний потенціал, протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам та забезпечувати належний рівень добробуту населення.

Особливої актуальності проблематика економічної безпеки набула в умовах повномасштабної військової агресії проти України. Руйнування виробничої та транспортної інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, скорочення інвестиційної активності, зростання бюджетного навантаження, міграційні процеси, нестабільність фінансової системи та посилення кіберзагроз формують складне середовище функціонування національної економіки. Одночасно виникають нові ризики, які раніше не мали настільки значного впливу на економічну систему держави або характеризувалися значно нижчим рівнем інтенсивності.

У науковій літературі питання ризиків економічної безпеки досліджуються досить активно. Значний внесок у розвиток теоретичних засад економічної безпеки та ризикології зробили українські й зарубіжні вчені, серед яких О. Барановський, В. Геєць, З. Варналій, Я. Жаліло, В. Мунтіян, Т. Васильців, С. Шкарлет, Л. Абалкін, Ф. Найт, П. Друкер та інші дослідники. Разом із тим більшість існуючих підходів формувалася в умовах відносно стабільного економічного середовища та не враховувала ті виклики, з якими стикається Україна сьогодні. Поява воєнно-економічних ризиків, цифрових загроз, кібернетичних атак, інформаційних впливів, критичної залежності від

зовнішніх фінансових ресурсів та трансформації глобальних ринків потребує перегляду традиційних підходів до класифікації та оцінювання ризиків економічної безпеки.

Проблематика оцінювання ризиків також залишається дискусійною. Використання окремих економічних показників не завжди дозволяє об'єктивно визначити рівень загроз для національної економіки, тоді як надмірна кількість індикаторів ускладнює процес прийняття управлінських рішень. Відсутність єдиного підходу до визначення пріоритетності ризиків обмежує можливості держави щодо ефективного розподілу ресурсів та формування стратегічних напрямів забезпечення економічної безпеки. За таких умов особливої уваги потребує розроблення комплексної системи оцінювання ризиків, яка б поєднувала кількісні та якісні методи аналізу, експертні оцінки, інструменти прогнозування та сучасні цифрові технології обробки інформації.

Актуальність теми дослідження визначається необхідністю вдосконалення науково-методичних підходів до класифікації та оцінки ризиків у системі економічної безпеки України з урахуванням сучасних умов функціонування держави, посилення зовнішніх і внутрішніх загроз, а також потребою формування ефективного механізму управління ризиками, спрямованого на підвищення стійкості національної економіки до кризових явищ та дестабілізуючих факторів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до напрямів наукової діяльності кафедри економічної безпеки, права та соціальних процесів, пов'язаних із вивченням проблем забезпечення економічної безпеки держави, управління ризиками в умовах нестабільного економічного середовища, удосконалення механізмів державного регулювання безпекових процесів та формування стійкості національної економіки до внутрішніх і зовнішніх викликів. Тематика роботи узгоджується з пріоритетними напрямами розвитку системи національної безпеки України та сучасними дослідженнями у сфері економічної безпеки держави.

Метою кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретичних засад класифікації ризиків у системі економічної безпеки підприємств України, проведення комплексної оцінки сучасних ризиків та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів їх моніторингу, оцінювання й управління в умовах посилення безпекових викликів.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких **завдань**:

- проаналізувати еволюцію наукових підходів до трактування ризиків та їх класифікації;
- узагальнити існуючі методичні підходи до оцінювання ризиків економічної безпеки;
- сформувати удосконалену класифікацію ризиків у системі економічної безпеки;
- дослідити сучасний фінансово-економічний стан економічної безпеки підприємства та чинники формування ризиків;
- здійснити ідентифікацію та аналіз внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці;
- визначити найбільш критичні ризики економічної безпеки України та встановити взаємозв'язки між ними;
- розробити пропозиції щодо удосконалення методики оцінювання ризиків економічної безпеки;
- обґрунтувати напрями використання цифрових технологій для моніторингу та прогнозування ризиків;

Об'єктом дослідження є процеси формування та розвитку ризиків у системі економічної безпеки ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» в умовах нестабільного економічного середовища.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та практичні засади класифікації, оцінювання та управління ризиками в системі економічної безпеки ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН».

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці українських та зарубіжних учених з питань економічної безпеки підприємств, ризикології, управління ризиками, антикризового менеджменту та стратегічного розвитку суб'єктів господарювання. Інформаційну базу роботи сформували нормативно-правові акти України, фінансова та статистична звітність ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН», внутрішня документація підприємства, офіційні матеріали органів державної влади, статистичні дані Державної служби статистики України, аналітичні матеріали Національного банку України, наукові публікації, монографії та результати сучасних досліджень у сфері економічної безпеки та управління ризиками.

Під час виконання дослідження використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів. Метод наукового узагальнення застосовано для дослідження сутності ризиків та економічної безпеки. Методи аналізу і синтезу використано для вивчення структурних елементів системи економічної безпеки та чинників формування ризиків. Порівняльний підхід забезпечив можливість дослідження різних наукових концепцій і методик оцінювання ризиків. Статистичний аналіз використано для оцінки сучасного стану економічної безпеки України. Графічні та табличні методи застосовано для наочного відображення результатів дослідження. Системний підхід забезпечив комплексне вивчення взаємозв'язків між ризиками та їх впливом на функціонування національної економіки.

Структура кваліфікаційної роботи обумовлена метою, завданнями та логікою проведеного дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел і додатків. У першому розділі досліджено теоретико-методологічні основи ризиків у системі економічної безпеки держави. Другий розділ присвячений аналізу та оцінці сучасних ризиків економічної безпеки України. У третьому розділі розроблено рекомендації щодо вдосконалення системи оцінювання та управління ризиками в умовах сучасних безпекових викликів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РИЗИКІВ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

1.1 Ризик як економічна категорія та його місце у формуванні безпечного економічного середовища

Функціонування будь-якої економічної системи нерозривно пов'язане з невизначеністю, яка супроводжує процес прийняття управлінських рішень на всіх рівнях господарювання. Мінливість ринкового середовища, динаміка суспільного розвитку, технологічні трансформації, політичні зміни та вплив зовнішніх чинників формують широкий спектр обставин, за яких досягнення запланованих результатів не може бути гарантованим. За таких умов категорія ризику перетворюється на один із ключових елементів економічної науки, оскільки дозволяє оцінювати можливі відхилення від прогнозованого розвитку подій та визначати потенційні наслідки прийнятих рішень.

Становлення наукових уявлень про ризик відбувалося протягом тривалого історичного періоду. Перші спроби осмислення ризику були пов'язані з розвитком торгівлі, мореплавства та страхування ще в епоху середньовіччя. Саме необхідність оцінювання можливих втрат під час здійснення торговельних операцій сприяла формуванню перших підходів до кількісного вимірювання невизначеності. На початкових етапах ризик здебільшого ототожнювався з небезпекою втрати майна або доходу, що зумовлювало його переважно негативне трактування.

Подальший розвиток економічної теорії сприяв формуванню більш складних уявлень про сутність ризику. Представники класичної економічної школи розглядали підприємницьку діяльність як процес, пов'язаний із невизначеністю майбутніх результатів. Значний внесок у розвиток даного напрямку здійснив Адам Сміт, який пов'язував отримання прибутку з готовністю суб'єкта господарювання діяти в умовах невизначеності. Хоча поняття ризику ще не набуло самостійного теоретичного оформлення, у працях

класиків політичної економії простежується усвідомлення зв'язку між можливістю отримання додаткового доходу та ймовірністю виникнення втрат.

Новий етап у розвитку теорії ризику пов'язаний із роботами американського економіста Д. Норта, якого вважають одним із засновників сучасної ризикології. У праці «Risk, Uncertainty and Profit» дослідник запропонував розмежовувати поняття ризику та невизначеності. На його думку, ризик характеризується можливістю кількісного вимірювання ймовірності настання певної події, тоді як невизначеність виникає в ситуаціях, де така оцінка є неможливою. Запропонований підхід став основою для подальшого розвитку теорії ризику та значною мірою визначив напрями сучасних наукових досліджень [60].

Ідеї Д. Норта були розвинуті представниками неокласичної економічної школи. Альфред Маршалл [58] розглядав ризик як невід'ємну складову підприємницької діяльності, акцентуючи увагу на необхідності врахування можливих відхилень від очікуваних результатів. Джон Мейнард Кейнс пов'язував ризик із психологічними аспектами економічної поведінки та здатністю економічних суб'єктів приймати рішення в умовах недостатності інформації. Його підхід започаткував дослідження поведінкових аспектів ризику, які набули широкого поширення в сучасній економічній науці [59].

Помітний вплив на розвиток ризикології здійснили дослідження представників інституціонального напрямку. Дуглас Норт та Олівер Вільямсон [60-61] звертали увагу на роль інститутів у зниженні рівня невизначеності та ризику в економічних системах. Відповідно до їхніх поглядів ефективність інституційного середовища безпосередньо впливає на масштаби ризиків, що виникають у процесі економічної діяльності. Нестабільність законодавства, недосконалість правового забезпечення та низький рівень захисту прав власності розглядалися як фактори, здатні суттєво підвищувати рівень ризиковості економічного середовища.

Наприкінці XX – на початку XXI століття наукові підходи до трактування ризику зазнали суттєвих змін під впливом глобалізаційних процесів. Німецький

соціолог Ульріх Бек запропонував концепцію «суспільства ризику», відповідно до якої сучасний світ характеризується постійним виникненням нових загроз, що охоплюють не лише економічну, а й соціальну, екологічну, політичну та технологічну сфери. У межах цієї концепції ризик почав розглядатися як системне явище, здатне впливати на функціонування держав, міжнародних організацій та глобальної економіки [62].

Українська економічна наука також приділяє значну увагу дослідженню ризиків. Серед вітчизняних учених вагомий внесок у розвиток теоретичних засад економічної безпеки здійснили О. Барановський [41], В. Геєць [15], Я. Жаліло [12], З. Варналій [9], Т. Васильців [10], Г. Козаченко [32] та інші науковці. У працях зазначених дослідників ризику розглядаються як потенційні чинники дестабілізації економічних процесів, що можуть призводити до зниження рівня економічної безпеки держави, регіонів або окремих суб'єктів господарювання.

Наукові напрацювання Олександра Барановського формують один із фундаментальних напрямів дослідження економічної безпеки в Україні. Вчений наголошує, що ризики та загрози виступають взаємопов'язаними категоріями, однак не є тотожними. Ризик характеризує ймовірність виникнення негативних наслідків, тоді як загроза відображає реальну або потенційну небезпеку для функціонування економічної системи. Такий підхід дозволяє розглядати ризики як початкову стадію формування загроз економічній безпеці [41].

Вагомий внесок у дослідження проблем економічної безпеки належить Володимиру Геєцю. Науковець пов'язує виникнення ризиків із дисбалансами економічного розвитку та структурними деформаціями національної економіки. Особливу увагу він приділяє ризикам інноваційного розвитку, фінансової нестабільності та зовнішньоекономічної залежності держави. У контексті сучасних викликів ці положення набувають особливої актуальності, оскільки економіка України функціонує під впливом значної кількості внутрішніх та зовнішніх дестабілізуючих чинників [15].

Дослідження Ярослава Жаліла акцентують увагу на стратегічному вимірі ризиків економічної безпеки. Вчений підкреслює, що сучасні загрози характеризуються високим рівнем взаємозалежності, через що реалізація одного ризику здатна спричинити виникнення цілої низки вторинних негативних наслідків. Саме тому ефективне забезпечення економічної безпеки потребує комплексного підходу до ідентифікації, оцінювання та моніторингу ризиків [12].

Аналіз наукової літератури свідчить про відсутність єдиного підходу до трактування сутності ризику. Частина дослідників розглядає його як ймовірність настання небажаних подій, інші акцентують увагу на можливих втратах або відхиленнях від очікуваних результатів. Поширеним є підхід, відповідно до якого ризик виступає об'єктивною характеристикою невизначеності, що супроводжує процес прийняття управлінських рішень. Водночас сучасні дослідження дедалі частіше розглядають ризик не лише як джерело потенційних втрат, але і як чинник формування нових можливостей для розвитку.

З позицій економічної безпеки найбільш доцільним видається трактування ризику як сукупності потенційних подій або процесів, реалізація яких може призвести до погіршення стану економічної системи, зниження її стійкості, втрати конкурентних переваг чи обмеження можливостей подальшого розвитку. Подібне розуміння дозволяє враховувати не лише економічні наслідки ризиків, а й їхній вплив на соціальну стабільність, інвестиційний клімат, фінансову систему, продовольчу безпеку та інші складові національної безпеки.

Таблиця 1.1. - Еволюція наукових підходів до трактування категорії «ризик»

Науковий напрям	Підхід до трактування ризику	Основний акцент
Класична економічна школа (А. Сміт, Д. Рікардо)	Ризик пов'язується з підприємницькою діяльністю та можливістю отримання доходу	Співвідношення прибутку та невизначеності
А. Маршалл	Ризик є невід'ємною характеристикою господарської діяльності	Ймовірність відхилення від очікуваного результату
Ф. Найт	Розмежування понять «ризик» і	Можливість кількісної

	«невизначеність»	оцінки ризику
Дж. М. Кейнс	Ризик виникає внаслідок неповноти інформації та психологічних факторів	Поведінкові аспекти прийняття рішень
Інституціональна школа (Д. Норт, О. Вільямсон)	Ризик залежить від якості інституційного середовища	Вплив формальних та неформальних інститутів
У. Бек	Ризик має глобальний та системний характер	Концепція «суспільства ризику»
О. Барановський	Ризик виступає передумовою формування загроз економічній безпеці	Взаємозв'язок ризику та економічної безпеки
В. Геєць	Ризик формується під впливом структурних дисбалансів економіки	Макроекономічна стійкість
Я. Жаліло	Ризики характеризуються взаємозалежністю та мультиплікативним ефектом	Стратегічний вимір економічної безпеки

Джерело: побудовано авторами на основі [9-15, 41]

Дані таблиці 1.1 демонструють поступову трансформацію наукових уявлень про ризик. Якщо ранні економічні концепції переважно пов'язували його з можливістю фінансових втрат або недоотримання прибутку, то сучасні підходи розглядають ризик як багатовимірне явище, здатне впливати на функціонування складних соціально-економічних систем. Особливої актуальності набуває розуміння ризику як чинника, що визначає рівень економічної безпеки держави та її спроможність адаптуватися до кризових явищ. Розширення спектра загроз і зростання їх взаємозалежності обумовлюють необхідність формування нових підходів до класифікації ризиків, орієнтованих на сучасні виклики розвитку національної економіки.

Сучасний етап розвитку України характеризується появою нових видів ризиків, які не були характерними для економічних систем попередніх десятиліть. До їх числа належать воєнно-економічні ризики, кіберризики, ризики цифрової трансформації, ризики руйнування критичної інфраструктури, гібридні інформаційно-економічні впливи та ризики втрати технологічного суверенітету. Наявні класифікаційні підходи не завжди дозволяють повною мірою відобразити специфіку зазначених загроз, що обумовлює необхідність подальшого розвитку теоретичних засад їх дослідження.

Розширення спектра ризиків та ускладнення взаємозв'язків між ними формують потребу у перегляді традиційних підходів до їх систематизації. Саме

питання класифікації ризиків виступає наступним етапом дослідження, оскільки ефективність їх оцінювання та управління значною мірою залежить від правильності визначення джерел виникнення, механізмів поширення та характеру впливу на економічну безпеку держави.

Важливою особливістю сучасного наукового дискурсу є поступовий перехід від розгляду ризику як ізольованого економічного явища до його сприйняття як складової системи безпеки. У межах такого підходу ризик набуває не лише економічного, а й стратегічного значення, оскільки рівень його поширення визначає здатність держави забезпечувати стабільність функціонування ключових сфер суспільного життя. Економічна безпека формується під впливом великої кількості чинників, кожен з яких може виступати джерелом ризиків різного характеру та масштабу.

Складність дослідження ризиків у системі економічної безпеки пояснюється багаторівневою структурою самої економіки. На макrorівні ризики впливають на фінансову стабільність держави, бюджетну систему, інвестиційну привабливість, конкурентоспроможність національного виробництва та зовнішньоекономічну діяльність. На мезорівні їх наслідки проявляються через диспропорції регіонального розвитку, нерівномірність розміщення виробничого потенціалу та відмінності у ресурсному забезпеченні територій. Мікрорівень охоплює ризики функціонування підприємств, які безпосередньо впливають на зайнятість населення, формування доходів бюджетів та економічну активність у державі [14].

У наукових працях останніх років простежується тенденція до розширення переліку ризиків, що враховуються під час оцінювання економічної безпеки. Якщо раніше основна увага приділялася фінансовим, виробничим та інвестиційним ризикам, то нині дедалі більшого значення набувають технологічні, інформаційні, енергетичні, продовольчі та екологічні ризики. Така трансформація пояснюється зміною характеру сучасних загроз, які дедалі частіше мають комплексну природу та охоплюють одночасно декілька сфер суспільного розвитку.

Особливе місце серед сучасних наукових підходів займає концепція системного ризику. Її представники виходять із того, що окремий ризик рідко існує самотійно. Реалізація одного негативного чинника здатна спричинити ланцюгову реакцію та сформувати цілий комплекс взаємопов'язаних проблем. Наприклад, скорочення інвестиційної активності призводить до уповільнення економічного зростання, зменшення надходжень до бюджету, зниження соціальних стандартів та погіршення фінансової стійкості держави. Подібні взаємозалежності свідчать про необхідність комплексного аналізу ризиків і відмови від їх ізольованого розгляду [13].

Розвиток цифрових технологій також суттєво вплинув на зміст категорії ризику. Поширення електронних фінансових сервісів, цифровізація державного управління, використання великих масивів даних та штучного інтелекту створюють нові можливості для економічного розвитку. Водночас зростає ймовірність кіберінцидентів, втрати інформації, несанкціонованого доступу до стратегічних ресурсів та порушення функціонування критично важливої інфраструктури. У результаті виникають нові групи ризиків, які потребують окремого дослідження в межах системи економічної безпеки.

Для України характерним є поєднання традиційних економічних ризиків із ризиками воєнного походження. Повномасштабна війна спричинила руйнування виробничих потужностей, порушення логістичних маршрутів, зростання державних витрат на оборону, скорочення інвестицій та посилення залежності від міжнародної фінансової підтримки. У зв'язку з цим виникає потреба у формуванні нових підходів до класифікації ризиків, які враховували б специфіку функціонування економіки в умовах тривалих безпекових викликів [16].

Проведений аналіз наукових підходів дозволяє стверджувати, що категорія ризику пройшла складний шлях розвитку від простого ототожнення з небезпекою втрат до багатовимірної характеристики функціонування економічних систем. Сучасні дослідження розглядають ризик як динамічне явище, що формується під впливом широкого кола внутрішніх і зовнішніх

факторів та безпосередньо впливає на рівень економічної безпеки держави. Саме тому подальше дослідження потребує детального аналізу структури ризиків, їх місця в системі економічної безпеки та особливостей взаємодії між окремими групами загроз, що стане предметом розгляду наступного підрозділу.

Різноманітність наукових підходів до трактування ризику свідчить про складність і багатогранність даної категорії. Аналіз економічної літератури дозволяє виокремити декілька ключових характеристик ризику, які залишаються спільними для більшості наукових концепцій. Насамперед ризик завжди пов'язаний із невизначеністю майбутнього розвитку подій. Його виникнення обумовлюється обмеженістю інформації, неможливістю повного прогнозування наслідків прийнятих рішень та впливом факторів, що не піддаються контролю з боку економічних суб'єктів. Водночас ризик має ймовірнісний характер та передбачає можливість настання декількох альтернативних результатів [14].

Особливістю сучасних економічних систем є те, що ризики перестають бути локальними явищами. Глобалізація економічних процесів сприяє швидкому поширенню кризових явищ між країнами та регіонами світу. Фінансова криза, що виникає в окремій державі, здатна впливати на міжнародні ринки капіталу, інвестиційні потоки та торговельні зв'язки. Аналогічна ситуація спостерігається у сфері енергетичної, продовольчої та технологічної безпеки. Подібні тенденції свідчать про необхідність розгляду ризиків не лише як внутрішньої характеристики економічної системи, але і як результату взаємодії численних глобальних факторів [18].

На особливу увагу заслуговує взаємозв'язок між ризиком та стійкістю економічної системи. У сучасних наукових дослідженнях стійкість розглядається як здатність економіки зберігати основні функції та забезпечувати відновлення після впливу негативних факторів. Відповідно рівень економічної безпеки держави визначається не лише кількістю наявних ризиків, але й ефективністю інструментів їх нейтралізації. Зростання ризиків не завжди означає автоматичне погіршення безпекового стану держави, якщо

економічна система володіє достатнім потенціалом адаптації та відновлення [20].

У контексті сучасного розвитку України особливо актуальним стає перехід від реактивної моделі управління ризиками до проактивної. Традиційна практика реагування на вже реалізовані загрози поступово втрачає ефективність через високу швидкість змін у зовнішньому середовищі. Більш перспективним підходом виступає формування системи раннього попередження ризиків, яка базується на постійному моніторингу індикаторів економічної безпеки, використанні цифрових технологій прогнозування та ризик-орієнтованому підході до прийняття управлінських рішень.

Узагальнення наукових підходів до трактування ризику дозволяє сформулювати авторське бачення даної категорії. У межах цього дослідження ризик економічної безпеки України пропонується розглядати як сукупність потенційних внутрішніх і зовнішніх факторів, подій або процесів, які за певних умов здатні спричинити порушення стабільності функціонування національної економіки, обмежити реалізацію економічних інтересів держави та знизити рівень її стійкості до сучасних викликів і загроз.

1.2. Трансформація наукових поглядів на природу ризиків в умовах зростання безпекових викликів

Сучасна система економічної безпеки держави формується під впливом значної кількості факторів, здатних як сприяти розвитку національної економіки, так і створювати передумови для виникнення дестабілізуючих процесів. У цьому контексті ризики виступають одним із ключових елементів безпекового середовища, оскільки саме через їх реалізацію відбувається трансформація потенційних загроз у реальні негативні наслідки для економічної системи. Розуміння місця ризиків у структурі економічної безпеки потребує дослідження взаємозв'язків між категоріями «ризик», «небезпека»,

«загроза» та «економічна безпека», які формують єдиний логічний ланцюг розвитку безпекових процесів.

У науковій літературі не сформовано єдиного підходу до визначення співвідношення зазначених категорій. Частина дослідників розглядає ризик як початкову стадію формування загроз, інші вважають його наслідком існування небезпек у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Найбільш обґрунтованим видається підхід, відповідно до якого небезпека характеризує наявність потенційно негативних чинників, загроза відображає реальну можливість завдання шкоди економічним інтересам держави, а ризик визначає ймовірність реалізації такої загрози та масштаби її можливих наслідків [21].

Подібне трактування дозволяє розглядати економічну безпеку як стан захищеності національної економіки від ризиків і загроз, здатних перешкоджати стабільному розвитку держави, обмежувати реалізацію її економічних інтересів та знижувати рівень добробуту населення. За такого підходу ефективність системи економічної безпеки значною мірою залежить від своєчасності виявлення ризиків, оцінювання їх впливу та здатності державних інституцій реагувати на потенційні виклики.

Наукові дослідження економічної безпеки демонструють поступову еволюцію поглядів на роль ризиків у функціонуванні економічних систем. Якщо на початкових етапах розвитку безпекової науки основна увага приділялася загрозам фінансового та виробничого характеру, то сучасні підходи передбачають комплексне врахування широкого спектра ризиків, які виникають у різних сферах суспільного розвитку. Подібна трансформація пояснюється ускладненням структури національних економік, посиленням міжнародної взаємозалежності та зростанням впливу глобальних кризових процесів [20].

У працях українських учених економічна безпека розглядається як багатокomпонентна система, до складу якої входять фінансова, інвестиційна, виробнича, енергетична, зовнішньоекономічна, інноваційна, соціальна, продовольча та інформаційна складові. Кожна з них характеризується власним

набором ризиків, джерелами їх виникнення та специфічними механізмами впливу на економічні процеси. У результаті формується складна архітектура ризиків, у межах якої окремі загрози можуть взаємодіяти між собою та посилювати негативний вплив одна одної [23].

Фінансова складова економічної безпеки охоплює ризики, пов'язані з нестабільністю бюджетної системи, інфляційними процесами, зростанням державного боргу, коливаннями валютного курсу та кризовими явищами у банківському секторі. Реалізація зазначених ризиків здатна спричиняти скорочення фінансових ресурсів держави, погіршення інвестиційного клімату та зниження рівня макроекономічної стабільності.

Інвестиційна безпека залежить від рівня інвестиційної активності, доступності фінансових ресурсів та ефективності інвестиційної політики. Високий рівень інвестиційних ризиків призводить до скорочення обсягів капіталовкладень, уповільнення модернізації виробництва та втрати конкурентних переваг національної економіки. Особливо гостро зазначена проблема проявляється в умовах воєнного стану, коли значна частина потенційних інвесторів утримується від реалізації довгострокових проєктів через високий рівень невизначеності.

Значний вплив на рівень економічної безпеки мають ризики зовнішньоекономічного характеру. Посилення глобальної конкуренції, зміни кон'юнктури світових ринків, торговельні обмеження, залежність від імпортних ресурсів та нестабільність міжнародних логістичних маршрутів формують додаткові виклики для розвитку національної економіки. Висока відкритість економіки України обумовлює необхідність постійного моніторингу таких ризиків та врахування їх під час формування державної економічної політики.

Окрему групу становлять енергетичні ризики, значення яких суттєво зросло протягом останніх років. Порушення роботи енергетичної інфраструктури, залежність від зовнішніх джерел постачання енергоресурсів, фізичне знищення об'єктів енергетики та нестабільність енергетичних ринків

створюють додаткові загрози для функціонування виробничого сектору та забезпечення життєдіяльності населення.

У сучасних умовах дедалі більшого значення набувають інформаційні та цифрові ризики. Розвиток цифрової економіки супроводжується активним використанням інформаційних технологій у фінансовій сфері, державному управлінні, логістиці та виробництві. Водночас зростає кількість кіберзагроз, пов'язаних із несанкціонованим доступом до інформаційних ресурсів, втручанням у роботу критичної інфраструктури та викраденням даних. У результаті інформаційна складова економічної безпеки перетворюється на один із пріоритетних напрямів державної безпекової політики [30].

Особливе місце в архітектурі ризиків економічної безпеки України займають продовольчі ризики. Значення агропромислового сектору для національної економіки, його вагома частка у формуванні експортних надходжень та роль у забезпеченні населення продовольством обумовлюють необхідність постійного контролю за рівнем продовольчої безпеки. Воєнні дії, руйнування логістичної інфраструктури, коливання цін на ресурси та зміни кліматичних умов підвищують рівень ризиків у сфері виробництва та постачання продовольства.

Події останніх років свідчать про формування нової групи ризиків, які не повністю охоплюються традиційними класифікаціями. Йдеться про воєнно-економічні ризики, що виникають під впливом збройних конфліктів та безпосередньо впливають на функціонування економічної системи. Руйнування виробничих потужностей, скорочення трудового потенціалу, збільшення державних витрат на оборону, пошкодження критичної інфраструктури та вимушене переміщення населення формують комплекс довгострокових негативних наслідків для економічного розвитку держави.

Не менш важливими є гібридні ризики, які поєднують економічні, інформаційні, політичні та технологічні інструменти впливу. Їх характерною особливістю виступає складність ідентифікації джерела виникнення та висока швидкість поширення негативних наслідків. Саме тому традиційні механізми

забезпечення економічної безпеки не завжди здатні забезпечити належний рівень протидії таким загрозам [28].

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що архітектура ризиків економічної безпеки України характеризується багаторівневністю, складною структурою взаємозв'язків та постійною трансформацією під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Кожна складова економічної безпеки формує власне поле ризиків, яке водночас залишається тісно пов'язаним з іншими елементами системи. Подібна взаємозалежність обумовлює необхідність комплексного підходу до класифікації ризиків та розроблення сучасних методичних інструментів їх оцінювання [29].

Виявлені особливості функціонування ризиків у структурі економічної безпеки України формують підґрунтя для подальшого дослідження методичних підходів до їх систематизації. Саме тому наступний підрозділ буде присвячений аналізу існуючих підходів до класифікації ризиків, оцінці їх переваг і недоліків та розробленню авторської класифікації ризиків економічної безпеки України з урахуванням сучасних безпекових викликів.

Враховуючи складність сучасних безпекових процесів, особливого значення набуває дослідження взаємозв'язків між окремими групами ризиків. Практика функціонування національних економік свідчить, що більшість ризиків не існують ізольовано. Навпаки, вони формують складну систему взаємного впливу, в межах якої реалізація одного ризику здатна провокувати виникнення нових загроз. Подібний ефект особливо характерний для економічної безпеки України, де фінансові, інвестиційні, енергетичні, соціальні та зовнішньоекономічні ризики часто посилюють негативний вплив один одного.

Для більш глибокого розуміння місця ризиків у структурі економічної безпеки доцільно розглянути їх взаємозв'язок із відповідними функціональними складовими безпеки держави.

Таблиця 1.2. - Взаємозв'язок складових економічної безпеки України та відповідних груп ризиків

Складова	Основні групи	Потенційні наслідки реалізації
----------	---------------	--------------------------------

економічної безпеки	ризиків	
Фінансова	Інфляційні, валютні, боргові, банківські	Макроекономічна нестабільність, дефіцит фінансових ресурсів
Інвестиційна	Інвестиційні, кредитні, інноваційні	Скорочення капіталовкладень, уповільнення модернізації економіки
Виробнича	Технологічні, ресурсні, логістичні	Зниження обсягів виробництва, втрата конкурентоспроможності
Енергетична	Паливно-енергетичні, інфраструктурні	Порушення енергозабезпечення та виробничих процесів
Зовнішньоекономічна	Торговельні, валютні, санкційні	Зменшення експортного потенціалу та валютних надходжень
Соціальна	Демографічні, міграційні, трудові	Зниження людського потенціалу та соціальна напруга
Продовольча	Виробничі, логістичні, кліматичні	Погіршення доступності продовольства
Інформаційна	Кіберризиків, інформаційні впливи	Порушення роботи інформаційних систем та критичної інфраструктури

Джерело: побудовано авторами на основі [9-15. 23]

Інформація, наведена у таблиці 1.2, підтверджує, що економічна безпека держави є багатокomпонентною системою, в якій кожна складова формує власне поле ризиків. Водночас між окремими елементами існують тісні взаємозв'язки. Наприклад, реалізація енергетичних ризиків здатна спричинити погіршення виробничої безпеки, що своєю чергою негативно впливає на фінансову стійкість підприємств та бюджетну систему держави.

Особливістю сучасного етапу розвитку України є суттєве зростання ролі ризиків, які мають комплексний характер та одночасно впливають на декілька складових економічної безпеки. Насамперед це стосується воєнно-економічних ризиків. Їх реалізація призводить не лише до прямих матеріальних втрат, але й створює додаткові загрози для інвестиційної активності, фінансової стабільності, функціонування інфраструктури, розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та забезпечення продовольчої безпеки.

У контексті сучасних безпекових викликів заслуговує на увагу питання багаторівневого характеру ризиків. Залежно від масштабів поширення вони

можуть проявлятися на глобальному, національному, регіональному та локальному рівнях. Глобальні ризики охоплюють значну кількість держав і формуються під впливом світових економічних криз, геополітичних конфліктів, кліматичних змін та міжнародних фінансових дисбалансів. Національні ризики безпосередньо пов'язані з особливостями розвитку конкретної держави. Регіональні ризики виникають у межах окремих територій, а локальні здебільшого стосуються діяльності окремих суб'єктів господарювання [23].

З метою систематизації ризиків доцільно розглянути їх класифікацію за рівнями виникнення (табл.1.3.).

Таблиця 1.3. - Характеристика ризиків за рівнями виникнення

Рівень виникнення	Характеристика	Приклади ризиків
Глобальний	Формується під впливом світових процесів	Світові фінансові кризи, пандемії, енергетичні шоки
Міждержавний	Виникає у сфері міжнародних відносин	Санкції, торговельні війни, валютні обмеження
Національний	Пов'язаний із функціонуванням економіки держави	Бюджетний дефіцит, інфляція, боргові ризики
Регіональний	Проявляється в межах окремих територій	Диспропорції регіонального розвитку, міграційні процеси
Локальний	Стосується окремих підприємств або організацій	Виробничі, фінансові, кадрові ризики

Джерело: побудовано авторами на основі [23]

Представлена класифікація демонструє, що ризики економічної безпеки мають різні масштаби поширення та неоднаковий вплив на функціонування економічної системи. Водночас межі між окремими рівнями часто є умовними, оскільки локальні ризики можуть поступово трансформуватися в регіональні або національні проблеми. Яскравим прикладом виступає пошкодження об'єктів критичної інфраструктури, яке спочатку має локальний характер, проте згодом здатне впливати на економічну безпеку цілих регіонів або держави в цілому.

Значне поширення у сучасній науковій літературі отримав підхід, відповідно до якого ризики розглядаються через призму їх походження. У цьому випадку виділяють внутрішні та зовнішні ризики. До внутрішніх належать ризики, джерело яких знаходиться всередині економічної системи

держави. Йдеться про структурні диспропорції, бюджетні проблеми, недосконалість інституційного середовища, технологічне відставання, демографічні проблеми та інші чинники. Зовнішні ризики формуються за межами національної економіки та пов'язані зі змінами кон'юнктури світових ринків, геополітичними процесами, міжнародними конфліктами та глобальними кризовими явищами.

Для України характерним є одночасний вплив значної кількості внутрішніх та зовнішніх ризиків. Саме їх взаємодія значною мірою визначає рівень стійкості національної економіки та формує сучасний профіль економічної безпеки держави. Зростання складності безпекового середовища обумовлює необхідність удосконалення існуючих підходів до систематизації ризиків та формування нових класифікаційних ознак, які б повною мірою враховували специфіку сучасних викликів [29].

Аналіз архітектури ризиків у структурі економічної безпеки України свідчить про те, що традиційні підходи до їх групування вже не забезпечують достатнього рівня аналітичної деталізації. Поява воєнно-економічних, цифрових, гібридних та інфраструктурних ризиків потребує розширення існуючих класифікаційних підходів та розроблення нових методичних інструментів їх систематизації. У зв'язку з цим наступний підрозділ буде присвячений дослідженню методичних засад класифікації та оцінювання ризиків, а також формуванню авторської класифікації ризиків економічної безпеки України.

1.3. Концептуальні засади класифікації та оцінювання ризиків економічної безпеки України

Ефективність функціонування системи економічної безпеки держави значною мірою залежить від якості інструментарію, який використовується для своєчасного виявлення ризиків, їх систематизації та визначення рівня

потенційного впливу на соціально-економічний розвиток країни. Складність сучасного безпекового середовища обумовлює необхідність застосування комплексного підходу до дослідження ризиків, який поєднує процедури їх ідентифікації, класифікації, оцінювання та подальшого моніторингу. За відсутності чіткої систематизації ризиків значно ускладнюється процес прийняття управлінських рішень, а також знижується ефективність державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки [24].

Наукова література пропонує значну кількість підходів до дослідження ризиків. Незважаючи на відмінності у методичних підходах, більшість дослідників погоджується з тим, що першим етапом управління ризиками виступає їх ідентифікація. На цьому етапі визначаються потенційні джерела ризиків, умови їх виникнення, можливі напрями поширення та об'єкти впливу. Результатом ідентифікації є формування інформаційної бази, необхідної для подальшого аналізу та оцінювання ризиків.

Рис. 1.1. Головні складові ідентифікації ризиків.

Джерело: побудовано авторами на основі [24]

У сучасних умовах процес ідентифікації ризиків набуває особливого значення через постійне виникнення нових загроз. Якщо раніше основна увага приділялася фінансовим та виробничим ризикам, то нині коло потенційних

загроз суттєво розширилося за рахунок цифрових технологій, кіберпростору, міжнародних санкційних механізмів, енергетичних криз та воєнно-політичних конфліктів. У зв'язку з цим традиційні підходи до виявлення ризиків потребують постійного вдосконалення та адаптації до нових умов розвитку економічних систем (Додаток А).

Важливе місце у системі управління ризиками займає їх класифікація. Саме вона забезпечує впорядкування різноманітних ризиків за визначеними ознаками та створює основу для подальшого оцінювання їх впливу на економічну безпеку держави. У наукових дослідженнях відсутній єдиний підхід до класифікації ризиків, що пояснюється різноманітністю об'єктів дослідження та специфікою функціонування економічних систем [1].

Однією з найбільш поширених класифікаційних ознак виступає джерело виникнення ризику. За цією ознакою ризики поділяються на внутрішні та зовнішні. Внутрішні ризики формуються в межах економічної системи держави та пов'язані з особливостями її розвитку, станом фінансової системи, рівнем технологічного забезпечення, інституційними характеристиками та соціально-демографічними процесами. Зовнішні ризики виникають під впливом факторів міжнародного середовища, серед яких важливе місце займають глобальні економічні кризи, міжнародні конфлікти, зміни світової кон'юнктури та зовнішньополітичні виклики.

Значного поширення також набула класифікація ризиків за сферою виникнення. У цьому випадку виділяють фінансові, інвестиційні, виробничі, інноваційні, енергетичні, соціальні, інформаційні, продовольчі та зовнішньоекономічні ризики. Перевагою даного підходу є можливість визначення найбільш уразливих сфер економіки та формування цільових заходів щодо мінімізації негативних наслідків.

Поряд із зазначеними підходами в економічній літературі використовуються класифікації за рівнем впливу, масштабами поширення, часовими характеристиками, рівнем керованості та ймовірністю реалізації ризику. Кожна з них дозволяє дослідити окремі аспекти функціонування

ризиків, проте жодна не забезпечує повного врахування сучасних безпекових викликів, з якими стикається Україна [26].

З метою узагальнення існуючих наукових підходів доцільно розглянути їх основні переваги та обмеження, які наведені в таблиці 1.4..

Таблиця 1.4. - Порівняльна характеристика основних підходів до класифікації ризиків

Класифікаційна ознака	Переваги	Недоліки
За джерелом виникнення	Дозволяє визначити походження ризику	Не враховує масштаби наслідків
За сферою виникнення	Полегшує аналіз окремих складових економічної безпеки	Можливе дублювання окремих ризиків
За рівнем виникнення	Дає можливість оцінити масштаби поширення	Не враховує характер впливу ризику
За тривалістю прояву	Відображає часові особливості ризиків	Не розкриває джерела виникнення
За ймовірністю реалізації	Сприяє пріоритизації ризиків	Потребує значного обсягу статистичних даних
За рівнем наслідків	Орієнтує на оцінку потенційних втрат	Не відображає причин виникнення ризиків

Джерело: побудовано авторами на основі [26]

Дані таблиці 1.4 свідчать про те, що кожен із розглянутих підходів характеризується певними перевагами та обмеженнями. У більшості випадків дослідники використовують лише одну або декілька класифікаційних ознак, що обмежує можливості комплексного аналізу ризиків. Особливо помітними ці недоліки стають в умовах сучасних трансформаційних процесів, коли ризики набувають комплексного характеру та одночасно впливають на декілька складових економічної безпеки.

На особливу увагу заслуговує проблема недостатнього врахування новітніх ризиків у наявних класифікаційних системах. Значна частина наукових підходів була сформована ще до початку активної цифровізації економіки та до виникнення масштабних воєнно-економічних викликів. У результаті цифрові, кібернетичні, гібридні та воєнно-економічні ризики часто розглядаються як складові інших груп ризиків, хоча їхній вплив на економічну безпеку держави дозволяє розглядати їх як самостійні об'єкти дослідження.

Саме тому сучасний розвиток економічної безпеки України потребує формування удосконаленого підходу до класифікації ризиків, який враховуватиме не лише традиційні економічні загрози, але й нові виклики, що виникли під впливом цифрової трансформації, глобалізаційних процесів та воєнних подій. Формування такої системи класифікації створює передумови для більш об'єктивного оцінювання ризиків та підвищення ефективності державної політики у сфері економічної безпеки [28].

Враховуючи результати проведеного аналізу, доцільним є формування удосконаленої класифікації ризиків економічної безпеки України, яка поєднує традиційні класифікаційні ознаки із сучасними безпековими викликами. Запропонований підхід ґрунтується на принципах системності, комплексності, адаптивності та практичної спрямованості. Його використання дозволяє не лише впорядкувати існуючі ризики, але й забезпечити своєчасне виявлення нових загроз, що виникають у процесі трансформації економічного середовища.

На відміну від традиційних класифікацій, які переважно орієнтовані на джерело або сферу виникнення ризиків, запропонована система передбачає їх одночасне групування за декількома взаємопов'язаними ознаками. Подібний підхід створює можливість більш повного врахування особливостей сучасних ризиків та визначення їх впливу на різні складові економічної безпеки держави.

Таблиця 1.5. - Авторська класифікація ризиків економічної безпеки України

Класифікаційна ознака	Групи ризиків
За джерелом виникнення	внутрішні, зовнішні
За рівнем виникнення	глобальні, міжнародні, національні, регіональні, локальні
За сферою впливу	фінансові, інвестиційні, виробничі, інноваційні, енергетичні, соціальні, продовольчі, інформаційні, зовнішньоекономічні
За тривалістю прояву	короткострокові, середньострокові, довгострокові
За рівнем прогнозованості	прогнозовані, частково прогнозовані, непрогнозовані
За характером наслідків	допустимі, критичні, катастрофічні
За можливістю управління	керовані, частково керовані, некеровані

За сучасними безпековими викликами	воєнно-економічні, цифрові, кібернетичні, інфраструктурні, гібридні ризики
------------------------------------	--

Джерело: побудовано авторами на основі [28]

Запропонована класифікація дозволяє врахувати специфіку функціонування економіки України в умовах воєнного стану, прискореної цифровізації та зростання глобальної нестабільності. Особливістю даного підходу виступає виділення воєнно-економічних, цифрових, кібернетичних, інфраструктурних та гібридних ризиків як окремих груп. У більшості традиційних класифікацій вони розглядаються фрагментарно або включаються до складу інших категорій ризиків, що ускладнює їх дослідження та оцінювання.

Воєнно-економічні ризики охоплюють сукупність загроз, пов'язаних із впливом воєнних дій на функціонування економічної системи держави. До їх складу належать ризики руйнування виробничих потужностей, пошкодження критичної інфраструктури, скорочення трудового потенціалу, порушення логістичних ланцюгів, зниження інвестиційної активності та зростання бюджетного навантаження. З огляду на сучасні умови розвитку України саме ця група ризиків значною мірою визначає рівень економічної безпеки держави.

Цифрові ризики виникають у процесі впровадження цифрових технологій та охоплюють загрози, пов'язані з технологічною залежністю, недостатнім рівнем цифрової грамотності, використанням недосконалих програмних рішень і нерівномірністю цифрового розвитку окремих секторів економіки. Поряд із ними особливого значення набувають кібернетичні ризики, які безпосередньо пов'язані з кібератаками, втручанням у функціонування інформаційних систем та порушенням роботи об'єктів критичної інфраструктури [26].

Окремого дослідження потребують інфраструктурні ризики, що виникають унаслідок фізичного або технологічного пошкодження транспортної, енергетичної, комунікаційної та логістичної інфраструктури. Практика останніх років підтверджує, що саме інфраструктурні обмеження здатні суттєво

впливати на ефективність функціонування всієї економічної системи незалежно від стану окремих її секторів.

Гібридні ризики характеризуються поєднанням економічних, інформаційних, політичних, соціальних та технологічних інструментів впливу. Їх особливістю виступає складність виявлення джерел виникнення та високий рівень адаптивності до змін зовнішнього середовища. У сучасних умовах гібридні впливи можуть проявлятися через інформаційні кампанії, економічний тиск, маніпуляції на фінансових ринках або використання цифрових технологій для досягнення політичних і економічних цілей.

Формування ефективної системи економічної безпеки неможливе без належного оцінювання ризиків. Саме оцінка дозволяє визначити ступінь їх впливу на економіку, встановити пріоритетність загроз та обґрунтувати напрями управлінських рішень. У сучасній науковій практиці використовуються якісні, кількісні та комбіновані методи оцінювання ризиків.

Якісні методи базуються на експертних оцінках та передбачають визначення рівня ризику шляхом аналізу його характеристик і потенційних наслідків. До їх переваг належать простота застосування та можливість використання за умов обмеженості статистичної інформації. Недоліком виступає певний рівень суб'єктивності результатів.

Кількісні методи ґрунтуються на використанні статистичних показників, математичних моделей та економетричних інструментів. Вони дозволяють отримати більш точні результати оцінювання, однак потребують значного обсягу достовірної інформації та високого рівня аналітичного забезпечення.

Зростання складності сучасних ризиків сприяло поширенню комбінованих підходів, які поєднують переваги якісних та кількісних методів. Саме такі підходи найбільш повно відповідають потребам забезпечення економічної безпеки держави, оскільки дозволяють враховувати як статистичні показники, так і експертне бачення майбутніх тенденцій розвитку ризиків.

З метою підвищення об'єктивності оцінювання ризиків економічної безпеки України пропонується використовувати інтегральний підхід, що

передбачає врахування трьох ключових параметрів: ймовірності виникнення ризику, масштабів його впливу та рівня керованості. Поєднання зазначених характеристик дозволяє отримати комплексну оцінку ризику та визначити його місце у системі пріоритетів державної безпекової політики [29].

Для практичного застосування такого підходу доцільно використовувати матрицю оцінювання ризиків.

Таблиця 1.6. - Матриця комплексної оцінки ризиків економічної безпеки

Рівень ймовірності	Низький вплив	Середній вплив	Високий вплив
Низька	Незначний ризик	Помірний ризик	Суттєвий ризик
Середня	Помірний ризик	Значний ризик	Критичний ризик
Висока	Значний ризик	Критичний ризик	Катастрофічний ризик

Джерело: побудовано авторами на основі [29]

Використання запропонованої матриці (табл.1.6.) дозволяє систематизувати ризики залежно від їх потенційного впливу та ймовірності реалізації. Найбільшу увагу з боку органів державного управління повинні отримувати критичні та катастрофічні ризики, оскільки саме вони становлять найбільшу загрозу для стабільності економічної системи та потребують концентрації ресурсів для їх нейтралізації.

Запропонована класифікація та модель оцінювання формують методичне підґрунтя для подальшого аналізу ризиків економічної безпеки України. Їх практичне застосування дозволяє перейти від загального розгляду загроз до комплексної оцінки сучасного стану економічної безпеки держави, що стане предметом дослідження другого розділу кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА РИЗИКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ (на прикладі ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН»)

2.1. Діагностика фінансово-економічного стану ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» в умовах сучасних економічних ризиків

Стан економічної безпеки держави є одним із ключових індикаторів ефективності функціонування національної економіки та її здатності протистояти внутрішнім і зовнішнім викликам. В умовах глобалізації, цифрової трансформації та посилення міжнародної конкуренції забезпечення належного рівня економічної безпеки набуває стратегічного значення.

Вплив сучасних економічних викликів безпосередньо відображається на діяльності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН», яке здійснює господарську діяльність в умовах підвищеної невизначеності та посилення ризиків економічного середовища. Нестабільність макроекономічних процесів, інфляційні тенденції, коливання вартості енергетичних ресурсів і матеріалів, а також зміни кон'юнктури ринку впливають на результати діяльності підприємства та потребують постійного вдосконалення механізмів управління. За таких умов особливої актуальності набувають питання забезпечення фінансової стійкості, підтримання конкурентоспроможності та підвищення ефективності використання наявних ресурсів.

ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» є суб'єктом господарювання, який здійснює виробничо-комерційну діяльність відповідно до чинного законодавства України та положень установчих документів. Функціонування підприємства спрямоване на задоволення потреб споживачів у продукції та послугах, забезпечення стабільного розвитку виробництва та досягнення позитивних фінансово-економічних результатів. Діяльність підприємства базується на принципах самостійності, господарської відповідальності та ефективного використання ресурсного потенціалу.

Виробничий потенціал підприємства формується за рахунок наявних матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, які забезпечують

безперервність виробничих процесів і виконання поставлених господарських завдань. Важливим напрямом діяльності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» є підтримання належного технічного рівня виробництва, удосконалення організації праці та підвищення ефективності використання виробничих потужностей. Це створює передумови для адаптації підприємства до змін зовнішнього середовища та зміцнення його ринкових позицій.

У процесі господарської діяльності підприємство здійснює комплекс заходів, спрямованих на розвиток матеріально-технічної бази, підвищення якості продукції та вдосконалення виробничих технологій. Реалізація зазначених заходів сприяє підвищенню ефективності діяльності та забезпечує можливість своєчасного реагування на зміни економічної ситуації. Особливого значення набуває здатність підприємства підтримувати стабільність функціонування в умовах впливу зовнішніх і внутрішніх ризиків [22].

ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» володіє необхідними виробничими площами, обладнанням та іншими матеріально-технічними ресурсами, що забезпечують належні умови для здійснення господарської діяльності. Управління підприємством реалізується через систему взаємопов'язаних структурних підрозділів, діяльність яких спрямована на досягнення стратегічних і поточних цілей розвитку. Раціональна організація управлінських процесів забезпечує координацію роботи окремих підрозділів, підвищує ефективність використання ресурсів та сприяє зміцненню фінансово-економічного стану підприємства.

З огляду на посилення сучасних економічних ризиків особливої актуальності набуває проведення комплексної діагностики фінансово-економічного стану ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН». Результати такого аналізу дозволяють оцінити рівень фінансової стійкості підприємства, виявити потенційні проблеми його функціонування та визначити напрями підвищення ефективності господарської діяльності в умовах нестабільного економічного середовища.

Для більш повної оцінки фінансово-економічного стану ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» доцільно визначити основні фактори ризику, які впливають на

результати його діяльності в сучасних економічних умовах. Аналіз ризикового середовища дозволяє оцінити рівень впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на фінансову стійкість підприємства, ефективність використання ресурсів та перспективи подальшого розвитку.

Таблиця 2.1. - Оцінка впливу основних економічних ризиків на діяльність ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН»

Вид ризику	Характер впливу на підприємство	Рівень впливу
Інфляційний ризик	Зростання вартості сировини, матеріалів та послуг	Високий
Енергетичний ризик	Підвищення витрат на енергоресурси та виробництво	Високий
Логістичний ризик	Зростання транспортних витрат та порушення поставок	Середній
Фінансовий ризик	Зміна вартості кредитних ресурсів та дефіцит обігових коштів	Середній
Ринковий ризик	Коливання попиту та посилення конкуренції	Високий
Воєнний ризик	Нестабільність економічного середовища та невизначеність розвитку ринку	Високий
Кадровий ризик	Можливий дефіцит кваліфікованих працівників	Середній
Інвестиційний ризик	Обмеження можливостей оновлення матеріально-технічної бази	Середній

Джерело: складено автором на основі аналізу діяльності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» [22].

Дані таблиці 2.1 свідчать, що найбільший вплив на діяльність ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» здійснюють інфляційні, енергетичні, ринкові та воєнні ризики. Саме ці фактори формують сучасне ризикове середовище функціонування підприємства та визначають необхідність постійного контролю за витратами, диверсифікації джерел постачання ресурсів, підвищення ефективності використання виробничого потенціалу та вдосконалення механізмів управління фінансово-економічною безпекою. Водночас наявність середнього рівня впливу фінансових, кадрових та інвестиційних ризиків вимагає реалізації заходів щодо підтримання фінансової стійкості підприємства та забезпечення його довгострокового розвитку.

Проведена оцінка ризикового середовища створює підґрунтя для подальшого аналізу фінансово-економічних показників діяльності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН», що дозволить визначити рівень його адаптації до сучасних

економічних викликів та ефективність функціонування в умовах нестабільності економіки.

З метою визначення рівня фінансово-економічної стійкості ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» та оцінки результативності його господарської діяльності проведено аналіз основних фінансових показників підприємства за 2023–2025 роки. Дослідження динаміки доходів, витрат, фінансових результатів і показників рентабельності дає можливість охарактеризувати ефективність функціонування підприємства, оцінити рівень використання наявного ресурсного потенціалу та виявити тенденції розвитку в умовах впливу сучасних економічних ризиків і нестабільності зовнішнього середовища (табл. 2.2).

Таблиця 2.2. - Динаміка фінансових показників ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» за 2023–2025 рр.

Показники	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2025 до 2023 (+/-) р.	2025 до 2023 (%) р.
1. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	32 000	41 500	52 000	+20 000	162,5
2. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	18 500	23 500	29 000	+10 500	156,8
3. Валовий прибуток, тис. грн.	13 500	18 000	23 000	+9 500	170,4
4. Чистий фінансовий результат, тис. грн.	1 050	1 450	1 900	+850	180,9
– прибуток	1 050	1 450	1 900	+850	180,9
– збиток	–	–	–	–	–
Рентабельність основної діяльності, %	73,0	76,6	79,3	+6,3	+8,6
Рентабельність продажу, %	3,3	3,5	3,7	+0,4	+12,1

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» [22]

Результати аналізу, представлені в таблиці 2.2, дають підстави стверджувати про загальне покращення фінансово-економічних результатів діяльності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» протягом досліджуваного періоду. Зростання чистого доходу від реалізації продукції у 2025 році порівняно з 2023 роком свідчить про підвищення ділової активності підприємства, зміцнення його ринкових позицій та збільшення обсягів реалізації продукції. Разом із позитивною динамікою доходів спостерігається збільшення витрат на виробництво продукції, що пов'язано із впливом інфляційних процесів,

подорожчанням матеріальних ресурсів, енергоносіїв та інших складових виробничих витрат.

Позитивною тенденцією є зростання валового прибутку та чистого фінансового результату, що характеризує підвищення ефективності господарської діяльності підприємства та більш раціональне використання наявних ресурсів. Покращення показників прибутковості свідчить про здатність підприємства забезпечувати стабільний фінансовий розвиток навіть в умовах підвищеного ризикового навантаження та нестабільності економічного середовища. Водночас зростання рівня рентабельності діяльності підтверджує підвищення ефективності управління виробничими процесами та фінансовими ресурсами підприємства.

Важливою складовою оцінювання фінансово-економічного стану ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» виступає аналіз ефективності використання трудового потенціалу. Рівень забезпеченості підприємства трудовими ресурсами та результативність їх використання безпосередньо впливають на продуктивність виробництва, фінансові результати діяльності та конкурентоспроможність суб'єкта господарювання. У зв'язку з цим доцільним є дослідження динаміки чисельності персоналу, продуктивності праці та показників технічної оснащеності працівників, що дозволяє комплексно оцінити ефективність використання кадрового потенціалу підприємства в умовах сучасних економічних ризиків (табл. 2.3).

Таблиця 2.3. - Динаміка ефективності використання трудових ресурсів ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» за 2023–2025 рр.

Показники	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Звітний до 2023 р. (+/-)	Звітний до 2023 р. (%)
1. Середньорічна чисельність працівників, чол.	28	30	32	+4	114,3
2. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	32 000	41 500	52 000	+20 000	162,5
3. Середньорічна продуктивність праці, тис. грн.	1 143	1 383	1 625	+482	142,2
4. Фондоозброєність праці, тис. грн.	1 800	2 100	2 400	+600	133,3

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» [22]

Результати аналізу, наведені в таблиці 2.3, свідчать про підвищення ефективності використання трудового потенціалу ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» протягом досліджуваного періоду. Збільшення середньооблікової чисельності працівників у 2025 році порівняно з 2023 роком вказує на розширення господарської діяльності підприємства та потребу в додаткових трудових ресурсах для забезпечення виробничих процесів. Позитивні зміни в кадровому забезпеченні супроводжувалися зростанням результативності праці, що є важливою передумовою підвищення загальної ефективності функціонування підприємства.

Суттєве збільшення продуктивності праці характеризує покращення організації виробничих процесів, більш раціональне використання кадрового потенціалу та підвищення рівня віддачі від залучених трудових ресурсів. Така тенденція свідчить про здатність підприємства забезпечувати зростання обсягів діяльності без пропорційного збільшення витрат на персонал, що позитивно впливає на його фінансово-економічний стан.

Поряд із цим спостерігається підвищення рівня фондоозброєності праці, що відображає покращення технічного забезпечення виробничої діяльності. Зростання вартості основних засобів у розрахунку на одного працівника свідчить про поступове оновлення матеріально-технічної бази підприємства та створення більш сприятливих умов для підвищення продуктивності праці. Впровадження сучасного обладнання та вдосконалення виробничої інфраструктури сприяють підвищенню ефективності використання трудових ресурсів і зміцненню конкурентних позицій підприємства.

Важливою складовою комплексної діагностики фінансово-економічного стану ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» є оцінка ефективності використання основних засобів. Основні засоби формують виробничий потенціал підприємства та визначають його можливості щодо забезпечення стабільного випуску продукції, підвищення продуктивності праці та досягнення належного рівня прибутковості. У зв'язку з цим доцільно проаналізувати динаміку вартості основних засобів, показників фондівіддачі та рентабельності основних

виробничих фондів, що дозволить оцінити результативність використання матеріально-технічної бази підприємства та ефективність здійснених інвестицій у її розвиток (табл. 2.4).

Таблиця 2.4. - Динаміка ефективності використання основних засобів ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» за 2023–2025 рр.

Показники	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2025 до 2023 р. (+/-)	2025 до 2023 р. (%)
1. Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	50 000	57 500	65 000	+15 000	130,0
2. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	32 000	41 500	52 000	+20 000	162,5
3. Чистий фінансовий результат, тис. грн.	1 050	1 450	1 900	+850	180,9
– прибуток	1 050	1 450	1 900	+850	180,9
– збиток	–	–	–	–	–
4. Фондовіддача, грн.	0,64	0,72	0,80	+0,16	125,0
5. Рентабельність (збитковість) основних засобів, %	2,1	2,5	2,9	+0,8	138,1

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» [22]

Результати аналізу, наведені в таблиці 2.4, свідчать про покращення показників використання основних засобів ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» упродовж досліджуваного періоду. Збільшення середньорічної вартості основних засобів у 2025 році порівняно з 2023 роком характеризує процес оновлення виробничого потенціалу підприємства та розширення його матеріально-технічної бази. Нарощування обсягів основних виробничих фондів створює додаткові можливості для підвищення ефективності господарської діяльності та забезпечення стабільного функціонування підприємства в умовах впливу сучасних економічних ризиків.

Позитивні зміни в структурі основних засобів супроводжувалися зростанням обсягів реалізації продукції та покращенням фінансових результатів діяльності. Це свідчить про те, що вкладені ресурси забезпечують відповідну економічну віддачу та сприяють підвищенню результативності виробничих процесів. Важливим підтвердженням цього є зростання показника фондовіддачі, який характеризує обсяг отриманого доходу на одиницю вартості основних засобів. Підвищення даного показника вказує на більш ефективне використання виробничого обладнання та матеріально-технічних ресурсів підприємства.

Додатковим свідченням покращення ефективності використання основних засобів є підвищення рівня їх рентабельності. Зростання прибутковості основних виробничих фондів характеризує здатність підприємства отримувати більший фінансовий результат від використання наявного виробничого потенціалу. Така тенденція позитивно впливає на загальний фінансово-економічний стан підприємства та створює передумови для його подальшого розвитку.

Одним із ключових елементів комплексної діагностики фінансово-економічного стану підприємства виступає оцінювання рівня фінансової стійкості та платоспроможності. Саме фінансова стійкість визначає здатність суб'єкта господарювання підтримувати безперервність діяльності, виконувати поточні та довгострокові зобов'язання, ефективно управляти фінансовими ресурсами та протидіяти негативному впливу зовнішніх і внутрішніх ризиків. У зв'язку з цим доцільним є дослідження динаміки показників ліквідності, автономії та фінансової незалежності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН», які дозволяють оцінити рівень його платоспроможності та фінансової стабільності в умовах нестабільного економічного середовища (табл. 2.5).

Таблиця 2.5. - Динаміка показників ліквідності та фінансової стійкості ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» за 2023–2025 рр.

Показники	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Відхилення 2025/2023 (+/-)
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,18	1,26	1,34	+0,16
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,82	0,91	1,03	+0,21
Коефіцієнт автономії	0,42	0,47	0,51	+0,09
Коефіцієнт фінансової залежності	2,38	2,13	1,96	-0,42
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами	0,16	0,22	0,29	+0,13

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» [22]

Результати аналізу, наведені в таблиці 2.4, свідчать про позитивні зміни у фінансовому стані ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» протягом досліджуваного періоду. Поступове зростання коефіцієнта поточної ліквідності вказує на покращення можливостей підприємства своєчасно виконувати короткострокові фінансові зобов'язання за рахунок наявних оборотних активів. Підвищення значення

даного показника характеризує зміцнення платоспроможності підприємства та зниження ризику виникнення дефіциту ліквідних ресурсів.

Позитивну динаміку демонструє також коефіцієнт швидкої ліквідності, збільшення якого свідчить про зростання здатності підприємства погашати поточні зобов'язання без необхідності реалізації запасів. Це характеризує підвищення фінансової гнучкості підприємства та його спроможності оперативно реагувати на зміни зовнішнього економічного середовища.

Важливим показником фінансової стійкості є коефіцієнт автономії, зростання якого відображає посилення ролі власного капіталу у фінансуванні господарської діяльності. Збільшення частки власних джерел фінансування свідчить про підвищення фінансової незалежності підприємства та зменшення його залежності від залучених коштів. Така тенденція позитивно впливає на рівень економічної безпеки підприємства та підвищує його стійкість до можливих фінансових ризиків.

Одночасно спостерігається зниження коефіцієнта фінансової залежності, що підтверджує скорочення частки позикового капіталу в загальній структурі фінансових ресурсів. Це свідчить про покращення структури капіталу та зміцнення фінансової стабільності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН». Позитивним явищем також є зростання коефіцієнта забезпечення власними оборотними коштами, який характеризує підвищення рівня забезпеченості підприємства власними фінансовими ресурсами для здійснення поточної діяльності.

Загалом результати проведеної діагностики дозволяють зробити висновок про достатньо стійкий фінансово-економічний стан ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН». Позитивна динаміка показників доходності, ефективності використання трудових ресурсів і основних засобів, а також зміцнення фінансової стійкості свідчать про здатність підприємства адаптуватися до впливу сучасних економічних ризиків. Разом із тим функціонування в умовах нестабільного економічного середовища зумовлює необхідність подальшого вдосконалення системи економічної безпеки та впровадження ефективних механізмів

управління внутрішніми і зовнішніми загрозами, що потребує їх детального дослідження у наступному підрозділі.

З метою узагальнення результатів проведеної діагностики фінансово-економічного стану ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» доцільно здійснити інтегральну оцінку основних напрямів його діяльності. Такий підхід дозволяє комплексно охарактеризувати рівень ефективності функціонування підприємства, визначити його сильні сторони та оцінити здатність протистояти сучасним економічним ризикам (табл. 2.6).

Таблиця 2.6. - Інтегральна оцінка фінансово-економічного стану ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН»

Напрямок оцінювання	Характеристика стану	Рівень оцінки
Фінансові результати	Стабільне зростання доходів та прибутку	Високий
Ефективність використання трудових ресурсів	Позитивна динаміка продуктивності праці	Високий
Ефективність використання основних засобів	Зростання фондовіддачі та рентабельності	Високий
Ліквідність	Достатня платоспроможність	Середній–високий
Фінансова стійкість	Поступове зміцнення фінансової незалежності	Високий
Загальний фінансово-економічний стан	Стійкий розвиток підприємства	Високий

Джерело: узагальнено автором за результатами проведеного аналізу [22].

Результати проведеного аналізу дозволяють констатувати, що ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» демонструє достатньо високий рівень фінансово-економічної стійкості та здатність адаптуватися до сучасних економічних ризиків. Позитивна динаміка показників доходності, прибутковості, продуктивності праці та фінансової стійкості свідчить про ефективність управлінських рішень і належний рівень використання ресурсного потенціалу підприємства. Водночас вплив інфляційних, воєнних, енергетичних та ринкових ризиків потребує подальшого вдосконалення системи економічної безпеки та розроблення механізмів мінімізації можливих загроз.

Проведена діагностика фінансово-економічного стану ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» засвідчила позитивні тенденції розвитку підприємства, що

проявляються у зростанні фінансових результатів, підвищенні ефективності використання трудових ресурсів і основних засобів, а також зміцненні фінансової стійкості. Результати інтегральної оцінки підтвердили достатньо високий рівень адаптивності підприємства до сучасних економічних ризиків та його здатність забезпечувати стабільне функціонування в умовах нестабільного економічного середовища. Водночас збереження впливу зовнішніх і внутрішніх загроз обумовлює необхідність подальшого вдосконалення системи економічної безпеки, що потребує детального аналізу факторів ризику та загроз діяльності підприємства у наступному підрозділі.

2.2. Ідентифікація та аналіз внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН»

Ефективність функціонування будь-якого підприємства значною мірою залежить від його здатності своєчасно виявляти, оцінювати та нейтралізувати ризики, що виникають у процесі господарської діяльності. В умовах нестабільності економічного середовища, посилення конкуренції, трансформації ринкових відносин та впливу воєнних факторів особливого значення набуває забезпечення належного рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання. Для ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» питання управління ризиками є одним із ключових напрямів забезпечення стабільності діяльності, фінансової стійкості та подальшого розвитку підприємства [22].

Сучасне середовище функціонування підприємства характеризується високим рівнем невизначеності та постійним впливом численних внутрішніх і зовнішніх загроз. Їх дія може призводити до погіршення фінансових результатів, скорочення обсягів діяльності, зниження конкурентоспроможності та втрати ринкових позицій. Важливим завданням стає формування дієвої системи економічної безпеки, здатної забезпечити своєчасне реагування на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища.

Діяльність ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» здійснюється під впливом комплексу факторів, які можуть як сприяти розвитку підприємства, так і створювати додаткові ризики для його функціонування. Внутрішні загрози переважно пов'язані з фінансовим станом підприємства, рівнем ефективності використання ресурсів, кадровим забезпеченням, організацією виробничих процесів та впровадженням інновацій. Зовнішні загрози формуються під впливом макроекономічної ситуації, змін законодавства, конкурентного середовища, інфляційних процесів, воєнних ризиків та загальної нестабільності економіки країни.

Особливістю сучасного етапу розвитку ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» є необхідність адаптації до складних умов господарювання, що склалися внаслідок воєнного стану, порушення логістичних зв'язків, зростання вартості матеріальних ресурсів та зміни поведінки споживачів. Сукупний вплив зазначених факторів підвищує рівень економічних ризиків та потребує постійного моніторингу загроз економічній безпеці підприємства.

Для визначення найбільш небезпечних факторів впливу доцільно здійснити комплексний аналіз внутрішніх і зовнішніх загроз, оцінити їх вплив на фінансово-господарську діяльність ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» та встановити пріоритетні напрями зміцнення його економічної безпеки. Такий підхід дозволить не лише визначити існуючі проблеми, але й сформулювати основу для розроблення ефективних заходів щодо підвищення стійкості підприємства до негативних впливів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Таблиця 2.7 – Класифікація загроз економічній безпеці ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН»

Внутрішні загрози	Зовнішні загрози
Нестача обігових коштів	Інфляційні процеси
Зниження платоспроможності	Зростання цін на ресурси
Зношеність обладнання	Податкові зміни
Кадрові ризики	Воєнні ризики
Недостатня інноваційна активність	Посилення конкуренції
Порушення договірної дисципліни контрагентів	Логістичні обмеження

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» [22]

Представлені в таблиці 2.7 загрози формують ризикове середовище функціонування ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН». Особливістю сучасного етапу

розвитку підприємства є одночасний вплив внутрішніх і зовнішніх факторів, що посилює невизначеність господарської діяльності та потребує впровадження системного підходу до управління економічною безпекою.

Проведення ідентифікації загроз економічній безпеці ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» дозволяє визначити фактори, які найбільшою мірою впливають на результати господарської діяльності підприємства. Аналіз показує, що в сучасних умовах функціонування підприємство перебуває під впливом значної кількості ризиків різного походження, які можуть негативно позначатися на його фінансовому стані, виробничих можливостях та перспективах розвитку.

Серед внутрішніх загроз найбільшу увагу привертають фінансові ризики. Їх виникнення пов'язане з можливим дефіцитом обігових коштів, нестабільністю грошових потоків, зростанням витрат на здійснення господарської діяльності та обмеженістю фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних проєктів. Для ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» підтримання належного рівня фінансової стійкості є важливою передумовою забезпечення безперервності діяльності та виконання поточних зобов'язань.

Поряд із фінансовими ризиками суттєвий вплив на економічну безпеку підприємства здійснюють кадрові загрози. Рівень ефективності функціонування підприємства безпосередньо залежить від професійної підготовки персоналу, стабільності кадрового складу та мотивації працівників. Втрата кваліфікованих кадрів, дефіцит спеціалістів окремих професій та зниження продуктивності праці можуть негативно впливати на якість виконання робіт і конкурентоспроможність підприємства.

Окрему групу внутрішніх ризиків формують виробничі та технологічні загрози. Вони можуть проявлятися через недостатній рівень оновлення матеріально-технічної бази, зношеність обладнання, використання застарілих технологій або обмежені можливості впровадження інновацій. У довгостроковій перспективі такі фактори здатні знижувати ефективність діяльності підприємства та стримувати його розвиток.

Значний вплив на економічну безпеку ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» здійснюють і зовнішні загрози. Насамперед це стосується інфляційних процесів, які призводять до зростання вартості матеріалів, енергоносіїв та інших ресурсів, необхідних для здійснення господарської діяльності. Збільшення собівартості продукції та послуг без відповідного зростання доходів негативно впливає на фінансові результати підприємства та рівень його прибутковості.

Складність сучасного економічного середовища також обумовлюється нестабільністю законодавчого поля. Часті зміни податкового, фінансового та господарського законодавства потребують від підприємства постійної адаптації до нових умов ведення діяльності. Додаткові витрати на виконання нормативних вимог можуть створювати додаткове навантаження на фінансові ресурси підприємства.

Особливе місце серед зовнішніх загроз займають ризики, пов'язані з воєнним станом. Порушення логістичних ланцюгів, зростання транспортних витрат, зміна структури попиту та загальна економічна нестабільність впливають на можливості реалізації продукції та планування подальшого розвитку підприємства. Питання економічної безпеки набуває стратегічного значення та потребує системного підходу до управління ризиками.

Негативний вплив на результати діяльності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» можуть також здійснювати конкурентні ризики. Посилення конкуренції змушує підприємство постійно вдосконалювати якість продукції та послуг, підвищувати ефективність використання ресурсів та впроваджувати нові підходи до організації діяльності. Втрата конкурентних переваг може призвести до скорочення клієнтської бази та погіршення фінансових результатів.

Для більш детальної оцінки ступеня впливу виявлених загроз доцільно здійснити їх ранжування за рівнем небезпеки та визначити найбільш критичні фактори ризику для ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН». Такий підхід дозволяє встановити пріоритетні напрями зміцнення економічної безпеки підприємства та сформулювати основу для розроблення ефективних управлінських заходів.

Таблиця 2.8 – Оцінка впливу основних загроз на діяльність ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН»

Загроза	Рівень впливу	Наслідки для підприємства
Інфляція	Високий	Зростання витрат діяльності
Скорочення попиту	Високий	Зниження обсягів реалізації
Воєнний стан	Високий	Логістичні та фінансові труднощі
Кадровий дефіцит	Середній	Зниження продуктивності праці
Зростання конкуренції	Середній	Втрата частини ринку
Технологічне відставання	Середній	Зниження конкурентоспроможності

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» [22]

Результати оцінювання свідчать, що найбільшу небезпеку для ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» становлять фінансові, ринкові та воєнні загрози. Їх реалізація може негативно вплинути на фінансову стійкість підприємства, рівень прибутковості та перспективи подальшого розвитку.

Результати проведеної оцінки свідчать, що найбільш вагомий вплив на економічну безпеку ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» здійснюють фінансові, ринкові та воєнні ризики. Саме ці загрози характеризуються високою ймовірністю виникнення та здатні спричиняти найбільш суттєві негативні наслідки для фінансово-господарської діяльності підприємства. Їх вплив проявляється у зростанні витрат, зниженні обсягів реалізації продукції, погіршенні показників рентабельності та обмеженні можливостей подальшого розвитку.

Водночас аналіз показує, що загрози економічній безпеці підприємства не функціонують ізольовано одна від одної. Більшість із них перебуває у тісному взаємозв'язку та здатна взаємно посилювати негативний вплив. Зокрема, інфляційні процеси призводять до збільшення собівартості продукції та послуг, що знижує конкурентоспроможність підприємства. Скорочення попиту негативно впливає на доходи підприємства, обмежує його фінансові можливості та зменшує обсяги інвестицій у розвиток матеріально-технічної бази.

Аналогічний взаємозв'язок спостерігається між кадровими та виробничими ризиками. Недостатній рівень забезпеченості кваліфікованими працівниками може негативно впливати на якість виконання робіт, продуктивність праці та ефективність використання ресурсів. У результаті

зростають виробничі витрати та посилюються ризики втрати конкурентних позицій на ринку.

Особливістю сучасного ризикового середовища є також вплив зовнішніх факторів, які перебувають поза межами прямого контролю підприємства. До таких факторів належать воєнний стан, зміни макроекономічної ситуації, нестабільність фінансового ринку та коливання цін на матеріальні ресурси. Незважаючи на неможливість безпосереднього усунення таких загроз, підприємство може мінімізувати їх негативний вплив шляхом підвищення адаптивності системи управління та формування резервів економічної безпеки.

Для визначення першочергових напрямів реагування на виявлені загрози доцільно здійснити ранжування ризиків за рівнем їх критичності. Такий підхід дозволяє сконцентрувати управлінські ресурси на найбільш небезпечних факторах ризику та забезпечити підвищення ефективності системи економічної безпеки підприємства.

Таблиця 2.9 – Матриця пріоритетності загроз економічній безпеці ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН»

Загроза	Ймовірність виникнення	Масштаб наслідків	Пріоритетність
Воєнні ризики	Висока	Високий	Критична
Інфляція	Висока	Високий	Критична
Скорочення попиту	Висока	Середній	Висока
Кадрові ризики	Середня	Середній	Середня
Конкурентні ризики	Середня	Середній	Середня
Технологічні ризики	Низька	Середній	Помірна

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» [22]

Матриця пріоритетності дозволяє визначити напрями першочергового реагування з боку керівництва підприємства. Найбільш критичними для ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» є воєнні, фінансові та ринкові загрози, які потребують постійного моніторингу та розроблення превентивних заходів. Концентрація управлінських ресурсів на нейтралізації зазначених ризиків сприятиме підвищенню рівня економічної безпеки та забезпеченню стабільності функціонування підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Побудована матриця пріоритетності дозволяє виділити групу критичних ризиків, які потребують постійного контролю з боку керівництва підприємства. До них насамперед належать воєнні, фінансові та ринкові загрози, що характеризуються високою ймовірністю реалізації та значними потенційними втратами для господарської діяльності. Саме ці ризики повинні стати основним об'єктом управління в системі економічної безпеки ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН».

Групу ризиків середнього рівня небезпеки формують кадрові, конкурентні та виробничо-технологічні загрози. Незважаючи на менший масштаб потенційних наслідків, їх накопичення в довгостроковій перспективі може негативно впливати на ефективність діяльності підприємства та обмежувати можливості його розвитку. З огляду на це важливого значення набуває реалізація заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації персоналу, модернізацію матеріально-технічної бази та підтримання належного рівня конкурентоспроможності.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що рівень економічної безпеки ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» значною мірою залежить від ефективності системи управління ризиками. Своєчасне виявлення загроз, оцінювання їх впливу та впровадження превентивних заходів дозволяють зменшити негативні наслідки дестабілізуючих факторів та забезпечити стабільність функціонування підприємства в умовах мінливого зовнішнього середовища.

Отримані результати дослідження свідчать про необхідність удосконалення існуючих механізмів забезпечення економічної безпеки ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН», що обумовлює доцільність розроблення комплексу практичних заходів щодо підвищення рівня захищеності підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз. Саме цим питанням буде присвячений наступний розділ кваліфікаційної роботи.

Підвищення ефективності системи економічної безпеки потребує формування ризик-орієнтованого підходу до управління діяльністю підприємства, який дозволить не лише реагувати на вже існуючі загрози, але й прогнозувати можливі ризикові ситуації на перспективу. Реалізація такого

підходу сприятиме зміцненню фінансової стійкості ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН», підвищенню його конкурентоспроможності та створенню передумов для стабільного розвитку в умовах зростаючої економічної невизначеності.

2.3. Визначення критичних зон ризику та їх вплив на стійкість економічної системи ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН»

Стійкість функціонування ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» значною мірою залежить від здатності підприємства своєчасно виявляти критичні зони ризику та оцінювати можливі наслідки їх впливу на результати господарської діяльності. В умовах нестабільного економічного середовища, воєнного стану, інфляційних процесів та посилення конкуренції окремі ризики можуть набувати системного характеру та суттєво впливати на фінансову стійкість, виробничий потенціал і конкурентоспроможність підприємства.

Визначення критичних зон ризику дозволяє не лише встановити найбільш уразливі напрями діяльності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН», але й сформулювати основу для розроблення ефективних управлінських рішень щодо зміцнення економічної безпеки підприємства. Особливого значення набуває оцінювання ймовірності виникнення загроз, масштабів їх впливу та можливостей підприємства щодо їх нейтралізації.

Таблиця 2.10. - Ранжування ключових ризиків економічної безпеки ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» за рівнем критичності

Група ризиків	Рівень ймовірності	Масштаб впливу	Рівень критичності
Воєнні	Високий	Високий	Критичний
Фінансові	Високий	Високий	Критичний
Ринкові	Високий	Високий	Критичний
Виробничо-технологічні	Високий	Середній	Значний
Кадрові	Середній	Високий	Значний
Конкурентні	Середній	Високий	Значний
Інвестиційні	Середній	Середній	Помірно високий
Логістичні	Низький–середній	Середній	Помірний
Правові	Середній	Середній	Помірний
Інформаційні	Середній	Середній	Помірний

Джерело складено автором на основі результатів аналізу діяльності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» [22].

Результати ранжування, представлені в таблиці 2.10. свідчать про те, що найбільш критичними для ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» є воєнні, фінансові та ринкові ризики. Саме зазначені групи загроз характеризуються високою ймовірністю виникнення та найбільш суттєвим впливом на результати господарської діяльності підприємства. Їх реалізація може призвести до погіршення фінансового стану, зниження обсягів реалізації продукції та послуг, втрати частини клієнтів і зменшення конкурентних переваг.

До групи значних ризиків віднесено виробничо-технологічні, кадрові та конкурентні ризики. Незважаючи на дещо нижчий рівень критичності, вони здатні суттєво впливати на ефективність діяльності підприємства у середньо- та довгостроковій перспективі. Особливу увагу слід приділяти кадровим ризикам, оскільки рівень професійної підготовки персоналу та стабільність кадрового складу безпосередньо впливають на якість виконання робіт та результативність функціонування ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН».

До категорії помірних ризиків віднесено інвестиційні, логістичні, правові та інформаційні загрози. Їх вплив є менш відчутним у короткостроковому періоді, проте накопичення негативних наслідків може створювати додаткові ризики для економічної безпеки підприємства в майбутньому. У зв'язку з цим система управління економічною безпекою ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» повинна передбачати постійний моніторинг усіх груп ризиків із концентрацією основних управлінських ресурсів на найбільш критичних напрямках діяльності підприємства.

Для більш об'єктивного визначення рівня впливу загроз на діяльність ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» доцільно здійснити комплексне оцінювання ризиковості його економічного середовища. Такий підхід дозволяє врахувати не лише ймовірність виникнення окремих ризиків, але й силу їх впливу на результати господарської діяльності підприємства та можливості управління ними з боку керівництва (табл.2.11.).

Таблиця 2.11. - Оцінка рівня ризиковості економічного середовища ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН»

Група ризиків	Ймовірність	Сила впливу	Рівень	Інтегральна
---------------	-------------	-------------	--------	-------------

	виникнення		керованості*	оцінка
Воєнні	5	5	2	4,0
Фінансові	5	5	3	4,3
Ринкові	5	4	3	4,0
Виробничо-технологічні	4	4	3	3,7
Кадрові	4	4	2	3,3
Конкурентні	4	4	3	3,7
Інвестиційні	3	4	3	3,3
Логістичні	3	3	4	3,3
Правові	3	3	3	3,0
Інформаційні	3	4	3	3,3

Джерело складено автором на основі результатів аналізу діяльності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» [22].

Проведене оцінювання в табл. 2.11. свідчить, що найбільший рівень ризиковості для економічного середовища ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» формують фінансові, воєнні та ринкові ризики. Саме вони характеризуються найвищою ймовірністю виникнення та здатні спричиняти найбільш суттєві негативні наслідки для господарської діяльності підприємства. Особливістю зазначених ризиків є їх комплексний вплив на фінансову стійкість, рівень ділової активності та перспективи розвитку підприємства.

Результати оцінювання також підтверджують високу значущість виробничо-технологічних і конкурентних ризиків. Недостатній рівень оновлення матеріально-технічної бази, посилення конкурентного тиску та необхідність постійного вдосконалення якості продукції й послуг можуть негативно впливати на ринкові позиції ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН». Водночас кадрові, інвестиційні та інформаційні ризики мають накопичувальний характер і здатні формувати додаткові загрози для економічної безпеки підприємства в довгостроковій перспективі.

Отримані результати дозволяють сформувати профіль ризиковості ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» та визначити напрями першочергового управлінського впливу. Концентрація найбільш небезпечних ризиків у фінансовій, ринковій та воєнній сферах свідчить про необхідність посилення системи моніторингу загроз, удосконалення механізмів управління ризиками та формування комплексу превентивних заходів, спрямованих на підвищення стійкості підприємства до негативних впливів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Для визначення пріоритетності управлінських заходів у сфері економічної безпеки ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» доцільно здійснити групування виявлених ризиків за рівнем їх небезпечності та можливими наслідками для діяльності підприємства. З цією метою побудовано матрицю пріоритетності критичних зон ризику, яка дозволяє встановити найбільш уразливі напрями функціонування підприємства та визначити ризики, що потребують першочергової уваги з боку керівництва.

Таблиця 2.12. – Матриця пріоритетності критичних зон ризику ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН»

Критична зона ризику	Ймовірність виникнення	Масштаб наслідків	Рівень пріоритетності	Управлінська реакція
Фінансові ризики	Висока	Високий	Критичний	Постійний моніторинг та негайне реагування
Воєнні ризики	Висока	Високий	Критичний	Формування резервів та планів безперервності діяльності
Ринкові ризики	Висока	Високий	Критичний	Диверсифікація клієнтської бази та напрямів діяльності
Виробничо-технологічні ризики	Середня	Високий	Високий	Модернізація обладнання та контроль виробничих процесів
Кадрові ризики	Середня	Середній	Високий	Удосконалення системи мотивації та розвитку персоналу
Конкурентні ризики	Середня	Середній	Середній	Підвищення якості послуг та конкурентних переваг
Інвестиційні ризики	Середня	Середній	Середній	Пошук альтернативних джерел фінансування
Логістичні ризики	Середня	Середній	Середній	Диверсифікація постачальників та каналів постачання
Правові ризики	Низька	Середній	Помірний	Контроль змін законодавства
Інформаційні ризики	Низька	Низький	Помірний	Захист інформаційних ресурсів підприємства

Джерело складено автором на основі результатів аналізу діяльності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» [22].

Аналіз матриці, в табл.2.12. пріоритетності критичних зон ризику свідчить, що найбільшу загрозу для стійкості економічної системи ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» становлять фінансові, воєнні та ринкові ризики. Саме ці

фактори характеризуються одночасно високою ймовірністю виникнення та значними потенційними наслідками для діяльності підприємства. До групи ризиків високого рівня пріоритетності також віднесено виробничо-технологічні та кадрові ризики, оскільки їх реалізація може негативно впливати на ефективність використання ресурсів, якість виконання робіт та конкурентоспроможність підприємства. Використання матриці пріоритетності дозволяє сконцентрувати управлінські зусилля на найбільш уразливих напрямках діяльності та підвищити ефективність системи економічної безпеки ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН».

Середній рівень небезпеки формують кадрові та виробничо-технологічні ризики. Незважаючи на менший масштаб потенційних наслідків, їх накопичення може негативно впливати на довгострокову стійкість підприємства та обмежувати його конкурентні переваги.

Проведене дослідження дозволило встановити, що стійкість економічної системи ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» визначається не лише рівнем окремих ризиків, але й характером їх взаємодії. Найбільш небезпечними є ризики системного характеру, які одночасно впливають на декілька складових економічної безпеки підприємства та здатні формувати ланцюговий ефект поширення негативних наслідків.

Отримані результати створюють підґрунтя для розроблення комплексу практичних заходів щодо підвищення ризикостійкості ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН», удосконалення механізмів управління ризиками та зміцнення економічної безпеки підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Саме ці питання стануть основою наступного розділу кваліфікаційної роботи.

Додатковий аналіз виявлених критичних зон ризику дозволяє стверджувати, що економічна система ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» функціонує в умовах комплексного впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Високий рівень взаємозалежності між окремими групами ризиків обумовлює необхідність їх розгляду не як ізольованих загроз, а як

взаємопов'язаних елементів єдиного ризикового середовища підприємства. Такий підхід дозволяє більш повно оцінити потенційні наслідки реалізації ризиків та визначити найбільш уразливі складові економічної безпеки.

Особливу увагу доцільно приділити фінансовим ризикам, які займають центральне місце у структурі загроз економічній безпеці ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН». Саме фінансовий стан підприємства визначає можливості своєчасного виконання зобов'язань, фінансування поточної діяльності та реалізації стратегічних напрямів розвитку. У разі погіршення фінансової стійкості зростає ймовірність виникнення додаткових виробничих, кадрових та інвестиційних проблем, що може призвести до зниження загального рівня економічної безпеки підприємства.

Важливим аспектом забезпечення стійкості економічної системи ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» є підтримання належного рівня конкурентоспроможності. Сучасне ринкове середовище характеризується високою динамічністю, що потребує постійного вдосконалення якості продукції та послуг, оптимізації бізнес-процесів і підвищення ефективності використання ресурсів. У випадку втрати конкурентних переваг підприємство може зіткнутися зі скороченням клієнтської бази, зменшенням обсягів реалізації та погіршенням фінансових результатів.

Не менш важливе значення для забезпечення економічної безпеки має кадрова складова. Результативність діяльності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» значною мірою залежить від професійної компетентності працівників, їх мотивації та здатності адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Недостатній рівень кваліфікації персоналу або зростання плинності кадрів можуть негативно впливати на якість виконання робіт, продуктивність праці та ефективність функціонування підприємства в цілому.

Сучасні умови господарювання також обумовлюють необхідність врахування довгострокових ризиків розвитку. Якщо поточні загрози переважно пов'язані із забезпеченням стабільності функціонування підприємства, то стратегічні ризики визначають його перспективи в майбутньому. До таких

ризиків належать недостатня інвестиційна активність, повільне оновлення матеріально-технічної бази, обмежене впровадження інновацій та технологічних рішень. Накопичення зазначених проблем може поступово знижувати конкурентоспроможність підприємства та обмежувати його можливості щодо подальшого розвитку.

Проведене дослідження свідчить про те, що найбільш ефективним підходом до забезпечення економічної безпеки ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» є поєднання превентивних і адаптивних механізмів управління ризиками. Превентивний підхід спрямований на попередження виникнення загроз шляхом постійного моніторингу ризикового середовища та своєчасного виявлення негативних тенденцій. Адаптивний підхід передбачає здатність підприємства оперативно реагувати на зміни зовнішніх умов та коригувати управлінські рішення відповідно до нових викликів.

Узагальнення результатів проведеного аналізу дозволяє зробити висновок, що підвищення стійкості економічної системи ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» потребує комплексного підходу до управління ризиками, який охоплюватиме фінансову, виробничу, кадрову, інвестиційну та інформаційну складові діяльності підприємства. Реалізація такого підходу сприятиме мінімізації негативного впливу загроз, підвищенню ефективності господарської діяльності та створенню передумов для стабільного розвитку підприємства в довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1. Формування удосконаленої моделі оцінювання ризиків економічної безпеки

Забезпечення належного рівня економічної безпеки держави потребує своєчасного виявлення ризиків, прогнозування можливих наслідків їх реалізації та формування ефективних механізмів реагування на потенційні загрози. Результати проведеного у другому розділі аналізу свідчать, що сучасне економічне середовище України характеризується високим рівнем ризиковості, значною кількістю взаємопов'язаних загроз та складністю прогнозування окремих негативних процесів. За таких умов особливого значення набуває удосконалення методичних підходів до оцінювання ризиків економічної безпеки.

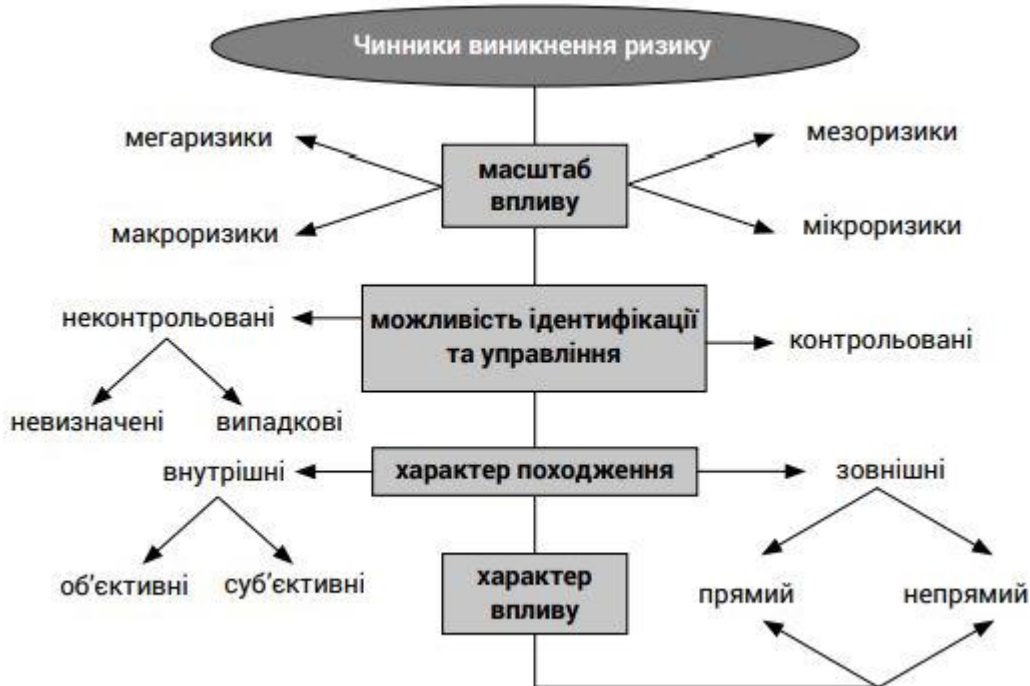

Рис. 3.1. Класифікація чинників виникнення ризиків

Джерело: побудовано авторами на основі [29]

Сучасна практика оцінювання ризиків базується на використанні різних кількісних та якісних методів. Найбільш поширеними серед них є статистичний

аналіз, експертне оцінювання, сценарний підхід, економіко-математичне моделювання та методи інтегральної оцінки. Кожен із зазначених підходів має власні переваги та обмеження. Статистичні методи забезпечують достатній рівень об'єктивності, проте потребують значного обсягу достовірної інформації. Експертні методи дозволяють враховувати чинники, які складно формалізувати, однак можуть містити елемент суб'єктивності. Сценарний аналіз сприяє прогнозуванню розвитку подій, але характеризується високою залежністю від якості вихідних припущень.

Особливістю більшості існуючих методик є орієнтація переважно на оцінювання окремих ризиків без урахування їх взаємозалежності та комплексного впливу на економічну систему. У сучасних умовах такий підхід уже не повною мірою відповідає характеру безпекових викликів, оскільки значна частина ризиків функціонує у вигляді взаємопов'язаних мережевих структур. Реалізація одного ризику здатна провокувати появу декількох нових загроз, формуючи каскадний ефект негативного впливу [32].

Дослідження показало, що найбільш небезпечними для України залишаються воєнно-економічні, фінансові, енергетичні, інвестиційні та демографічні ризики. Спільною особливістю зазначених груп ризиків є їх здатність одночасно впливати на декілька складових економічної безпеки. Саме тому удосконалення системи оцінювання повинно передбачати перехід від аналізу окремих загроз до комплексного оцінювання ризикового середовища.

З метою підвищення ефективності оцінювання ризиків економічної безпеки України пропонується використовувати інтегрований ризик-орієнтований підхід, який поєднує кількісні показники, експертні оцінки, моніторинг зовнішнього середовища та прогнозування майбутніх тенденцій розвитку економіки. Основою запропонованого підходу виступає багатофакторна система оцінювання, що враховує не лише ймовірність реалізації ризику, але й масштаби його впливу, швидкість поширення негативних наслідків та рівень керованості з боку держави [33-34].

На відміну від традиційних методик, запропонований підхід передбачає оцінювання ризиків за чотирма взаємопов'язаними параметрами:

- імовірність виникнення ризику;
- масштаб впливу на економічну систему;
- швидкість поширення наслідків;
- рівень можливості державного контролю та нейтралізації ризику.

Врахування зазначених параметрів дозволяє сформувати більш об'єктивну характеристику кожної групи ризиків та визначити пріоритетність заходів щодо їх мінімізації.

Таблиця 3.1 – Модель комплексного оцінювання ризиків економічної безпеки

Етап оцінювання	Зміст етапу	Результат
Ідентифікація ризиків	Виявлення внутрішніх та зовнішніх загроз	Формування переліку ризиків
Первинне оцінювання	Визначення ймовірності виникнення ризику	Бальна оцінка ризику
Аналіз впливу	Оцінювання масштабу можливих наслідків	Визначення сили впливу
Аналіз швидкості поширення	Встановлення темпів поширення негативних наслідків	Визначення рівня терміновості реагування
Оцінка керованості	Визначення можливостей нейтралізації ризику	Рівень контрольованості ризику
Інтегральне оцінювання	Узагальнення результатів за всіма параметрами	Інтегральний індекс ризику
Прийняття управлінських рішень	Вибір заходів реагування та мінімізації ризиків	План управління ризиками

Джерело: розроблено авторами.

Для практичного використання запропонованого підходу доцільно застосовувати інтегральний індекс ризику економічної безпеки, який формується шляхом узагальнення оцінок за окремими показниками. Розрахунок інтегрального показника дозволяє здійснювати порівняння різних груп ризиків, оцінювати динаміку змін ризикового середовища та визначати тенденції розвитку економічної безпеки держави.

Запропонована модель передбачає безперервний цикл оцінювання ризиків та прийняття управлінських рішень. Її використання дозволяє не лише

фіксувати поточний стан економічної безпеки, але й прогнозувати можливі зміни ризикового середовища на середньо- та довгострокову перспективу.

Важливою перевагою запропонованого підходу є можливість його адаптації до нових викликів економічної безпеки. Поява нових видів ризиків, пов'язаних із цифровізацією економіки, розвитком штучного інтелекту, кіберзагрозами або трансформацією міжнародного безпекового середовища, не потребує принципової зміни методики оцінювання. Нові ризики можуть бути інтегровані до існуючої системи через включення відповідних індикаторів та коригування вагових коефіцієнтів.

Практична реалізація удосконаленого підходу сприятиме підвищенню ефективності державного управління у сфері економічної безпеки, забезпечить своєчасне виявлення критичних загроз та створить передумови для формування більш стійкої та адаптивної економічної системи. Водночас результативність запропонованої моделі значною мірою залежить від якості інформаційного забезпечення та ефективності моніторингу ризикового середовища, що обумовлює необхідність подальшого вдосконалення цифрових інструментів управління ризиками [36].

Підвищення ефективності оцінювання ризиків економічної безпеки безпосередньо пов'язане з якістю інформаційного забезпечення управлінських процесів. У сучасних умовах значна частина загроз формується дуже швидко, що ускладнює можливість своєчасного реагування на негативні зміни економічного середовища. У зв'язку з цим особливого значення набуває формування системи постійного моніторингу ризиків, яка забезпечує оперативне отримання, обробку та аналіз інформації щодо стану економічної безпеки держави.

У межах запропонованого підходу моніторинг ризиків розглядається як безперервний процес спостереження за зміною кількісних та якісних показників, що характеризують рівень економічної безпеки. Його головною метою виступає своєчасне виявлення негативних тенденцій, які можуть

свідчити про зростання ризиків або появу нових загроз для функціонування національної економіки.

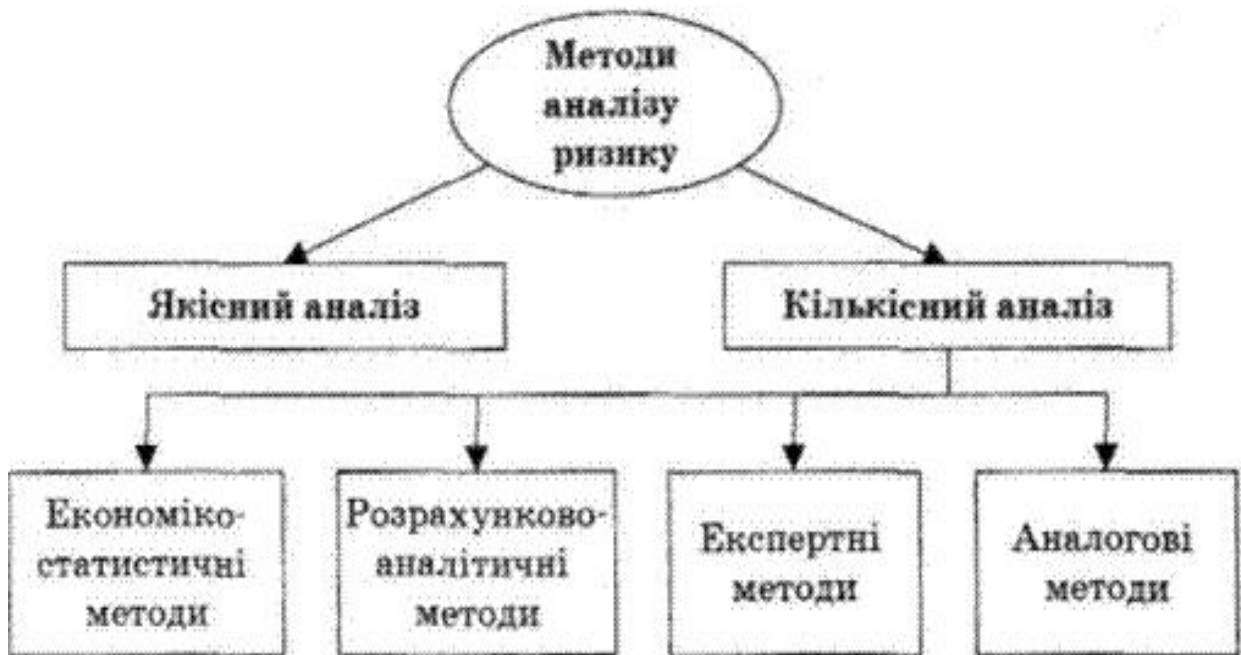

Рис.3.2. Сукупність методів якісного і кількісного аналізу фінансових ризиків.

Джерело: розроблено авторами.

Система моніторингу повинна охоплювати ключові складові економічної безпеки та базуватися на використанні спеціалізованих індикаторів. Для фінансової безпеки такими індикаторами можуть виступати рівень інфляції, обсяг державного боргу, дефіцит бюджету, валютна стабільність та показники банківської системи. Інвестиційна безпека доцільно оцінювати через обсяги капіталовкладень, рівень прямих іноземних інвестицій, інноваційну активність та динаміку розвитку підприємницького сектору. Для енергетичної безпеки важливими показниками є рівень енергетичної незалежності, стабільність енергопостачання та ступінь зношеності критичної інфраструктури.

Запропонований методичний підхід передбачає не лише оцінювання окремих індикаторів, але й визначення їх порогових значень. Перевищення або недосягнення встановлених меж повинно розглядатися як сигнал про виникнення потенційної загрози економічній безпеці. Подібний механізм дозволяє перейти від реагування на вже реалізовані ризики до їх раннього виявлення та попередження.

Особливу увагу доцільно приділити використанню принципу ризик-орієнтованого управління. Його сутність полягає в концентрації ресурсів держави на тих напрямках, які характеризуються найбільшою ймовірністю реалізації загроз та найвищими масштабами потенційних втрат. Використання такого підходу дозволяє підвищити ефективність державної політики у сфері економічної безпеки та забезпечити більш раціональний розподіл фінансових і організаційних ресурсів.

На відміну від традиційних підходів, орієнтованих переважно на ліквідацію наслідків кризових явищ, ризик-орієнтоване управління спрямоване на запобігання виникненню загроз. Його впровадження забезпечує можливість своєчасного коригування економічної політики, удосконалення механізмів державного регулювання та підвищення адаптивності економіки до змін зовнішнього середовища.

Для забезпечення комплексності оцінювання доцільним є застосування інтегрального індексу ризиковості економічного середовища. Використання інтегрального показника дозволяє узагальнювати значну кількість інформації та отримувати єдину оцінку стану економічної безпеки. Перевагою такого підходу виступає можливість порівняння результатів оцінювання в динаміці та визначення напрямів посилення або послаблення ризикового навантаження на економіку [38].

Формування інтегрального індексу ризиковості пропонується здійснювати на основі системи вагових коефіцієнтів, які відображають значущість окремих груп ризиків для економічної безпеки держави. Найбільшу вагу доцільно надавати воєнно-економічним, фінансовим та енергетичним ризикам, оскільки саме вони мають найбільший вплив на стабільність функціонування національної економіки. Дещо меншу вагу можуть отримувати інвестиційні, демографічні, зовнішньоекономічні та кібернетичні ризики. Такий підхід дозволяє враховувати реальну структуру загроз та підвищує точність оцінювання.

Наукова новизна запропонованого підходу полягає у поєднанні класичних інструментів оцінювання ризиків із сучасними механізмами ризик-орієнтованого управління. На відміну від більшості існуючих методик, запропонована модель враховує взаємозалежність ризиків, швидкість поширення їх наслідків та рівень можливості державного впливу на процеси нейтралізації загроз. Це дозволяє отримувати більш повну характеристику ризикового середовища та забезпечує підвищення обґрунтованості управлінських рішень у сфері економічної безпеки.

Практичне використання розробленої моделі створює передумови для формування в Україні сучасної системи оцінювання ризиків економічної безпеки, яка відповідає актуальним викликам розвитку держави. Її впровадження сприятиме підвищенню рівня стійкості економіки, удосконаленню механізмів державного управління та зміцненню спроможності держави протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам.

3.2. Інноваційні механізми моніторингу та прогнозування ризиків

Ускладнення сучасних економічних процесів, посилення глобальної нестабільності, трансформація міжнародних ринків та активна цифровізація суспільства формують нові вимоги до системи забезпечення економічної безпеки України. В умовах зростання кількості внутрішніх і зовнішніх загроз особливої актуальності набуває впровадження інноваційних механізмів моніторингу та прогнозування ризиків, здатних забезпечити своєчасне виявлення негативних тенденцій та підвищити ефективність управлінських рішень.

Сучасні виклики економічній безпеці характеризуються високою швидкістю виникнення та поширення, що значно ускладнює використання традиційних методів аналізу ризиків. Значна частина загроз формується під впливом взаємопов'язаних економічних, фінансових, технологічних,

соціальних та геополітичних факторів, які постійно змінюються та створюють додаткову невизначеність для функціонування національної економіки. За таких умов особливого значення набувають цифрові технології, які дозволяють здійснювати безперервний моніторинг економічного середовища та оперативно реагувати на зміни рівня ризиковості [42].

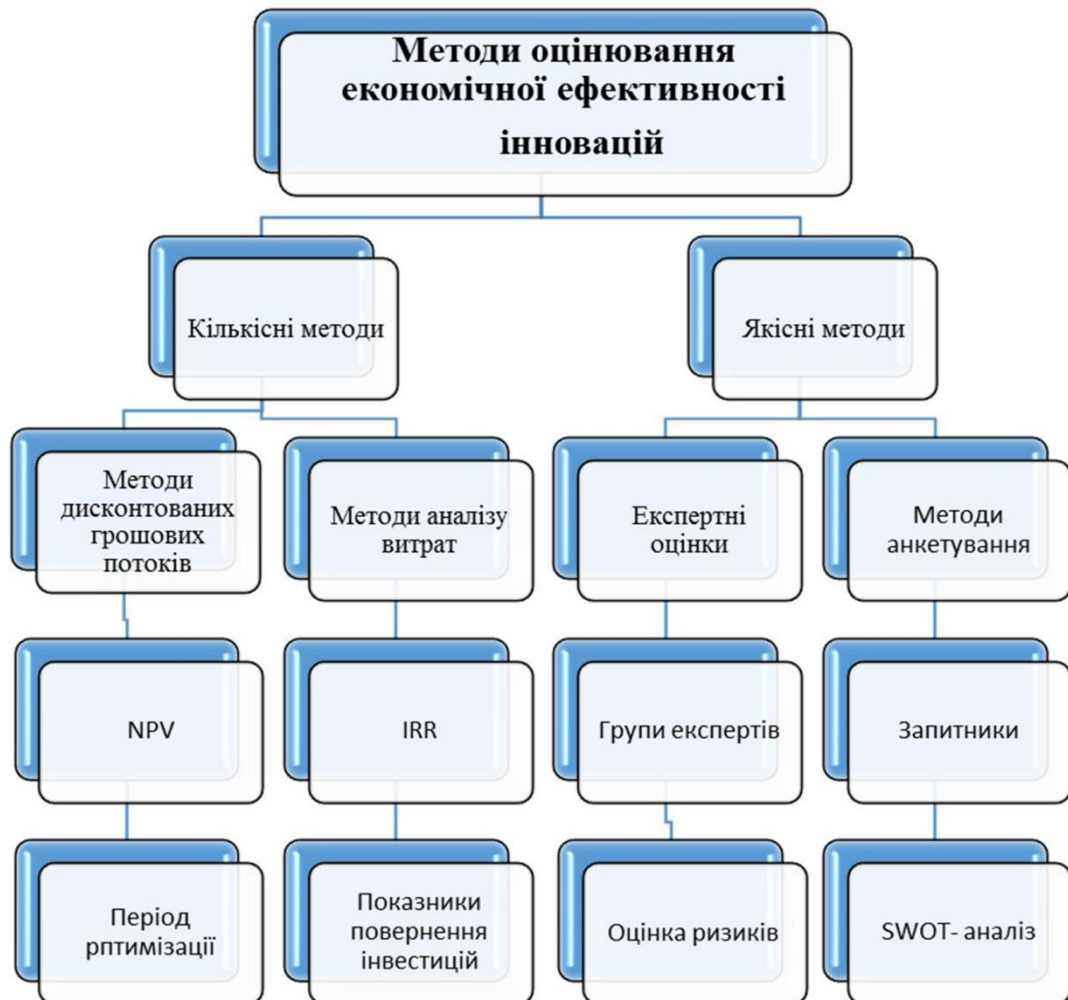

Рис. 3.3. Класифікація методів оцінювання економічної ефективності інновацій.

Джерело: розроблено авторами [42].

Підвищення ефективності системи економічної безпеки України потребує переходу від періодичного оцінювання загроз до формування комплексної системи постійного спостереження, аналізу та прогнозування ризиків. Реалізація такого підходу можлива завдяки використанню сучасних інформаційно-аналітичних платформ, інструментів обробки великих масивів

даних, технологій штучного інтелекту та автоматизованих систем підтримки прийняття управлінських рішень.

Використання інноваційних механізмів моніторингу створює передумови для своєчасного виявлення потенційних загроз, підвищення точності прогнозування та формування більш адаптивної системи управління ризиками економічної безпеки держави. Саме тому цифрова трансформація процесів моніторингу та прогнозування ризиків розглядається як один із ключових напрямів удосконалення сучасної системи економічної безпеки України.

Система економічної безпеки потребує переходу від періодичного аналізу ризиків до безперервного моніторингу економічних процесів. Реалізація такого підходу можлива завдяки використанню цифрових платформ, автоматизованих систем збору даних та інструментів аналітичної обробки інформації. Використання цифрових рішень дозволяє суттєво скоротити час між виникненням ризику та прийняттям управлінського рішення щодо його нейтралізації [48].

Одним із найбільш перспективних напрямів цифрової трансформації системи економічної безпеки виступає використання технологій Big Data. Великі масиви даних дозволяють аналізувати економічні процеси в режимі реального часу, виявляти приховані закономірності та прогнозувати розвиток потенційних загроз. Джерелами таких даних можуть виступати державні статистичні ресурси, фінансові звіти, митна інформація, банківські операції, супутникові дані, інформаційні ресурси органів державної влади та відкриті цифрові платформи.

Застосування технологій Big Data у сфері економічної безпеки дозволяє значно розширити можливості аналізу ризиків. На відміну від традиційних статистичних методів, які базуються на ретроспективній інформації, великі дані забезпечують можливість відстеження змін практично в режимі реального часу. Це особливо важливо для України, де економічне середовище характеризується високою мінливістю та значним впливом зовнішніх факторів [50].

Вагомий потенціал для вдосконалення системи прогнозування ризиків має використання технологій штучного інтелекту. Сучасні алгоритми машинного навчання здатні обробляти великі обсяги інформації, виявляти складні взаємозв'язки між економічними показниками та формувати прогнози щодо розвитку ризикових ситуацій. Використання штучного інтелекту дозволяє підвищити точність прогнозів та мінімізувати вплив людського фактора на результати оцінювання.

Особливе значення технології штучного інтелекту мають для прогнозування фінансових, інвестиційних та зовнішньоекономічних ризиків. Аналізуючи великі масиви економічної інформації, алгоритми можуть виявляти ранні ознаки фінансової нестабільності, оцінювати зміни інвестиційного клімату та прогнозувати можливі негативні тенденції у сфері міжнародної торгівлі. Подібні можливості створюють додаткові передумови для своєчасного реагування на потенційні загрози [55].

Окремого значення набуває використання цифрових панелей моніторингу економічної безпеки. Такі інструменти забезпечують візуалізацію ключових показників безпеки та дозволяють оперативно відстежувати зміни рівня ризиковості економічного середовища. На відміну від традиційних аналітичних звітів, цифрові панелі забезпечують постійне оновлення інформації та дозволяють приймати рішення на основі актуальних даних.

Для України доцільним є створення інтегрованої цифрової платформи моніторингу економічної безпеки, яка об'єднуватиме інформацію з різних державних інформаційних систем. Така платформа може включати показники фінансової, інвестиційної, енергетичної, соціальної, продовольчої та інформаційної безпеки, забезпечуючи комплексне оцінювання ризиків у режимі реального часу.

Значний потенціал для підвищення ефективності моніторингу мають геоінформаційні системи. Використання GIS-технологій дозволяє аналізувати просторові аспекти економічних ризиків, визначати території підвищеної вразливості та оцінювати вплив окремих загроз на регіональний розвиток. Для

України, яка стикається з наслідками воєнних дій та нерівномірністю соціально-економічного розвитку регіонів, застосування геоінформаційних технологій має особливу практичну цінність.

Одним із перспективних напрямів розвитку цифрової інфраструктури економічної безпеки виступає створення ситуаційних центрів ризик-аналізу. Такі центри повинні забезпечувати постійний моніторинг економічного середовища, аналіз критичних показників та підготовку аналітичних матеріалів для органів державного управління. Поєднання сучасних інформаційних технологій із можливостями експертного аналізу сприятиме підвищенню ефективності процесу прийняття управлінських рішень.

Для забезпечення належного рівня економічної безпеки особливого значення набуває формування системи раннього попередження ризиків. Основною метою такої системи є виявлення негативних тенденцій ще до моменту їх трансформації у масштабні кризові явища. Функціонування системи раннього попередження повинно базуватися на використанні спеціальних індикаторів ризику, автоматизованому аналізі даних та прогнозуванні можливих сценаріїв розвитку подій.

Запропонована модель передбачає безперервний цикл аналізу ризиків та постійне оновлення інформаційної бази. Її використання дозволяє скоротити часові витрати на обробку інформації, підвищити точність прогнозування та забезпечити більш ефективне реагування на зміни економічного середовища.

Важливою перевагою цифрових технологій є можливість формування прогнозних сценаріїв розвитку економіки. Використання сучасних програмних комплексів дозволяє моделювати різні варіанти реалізації ризиків та оцінювати їх потенційний вплив на рівень економічної безпеки. Завдяки цьому органи державного управління отримують можливість не лише реагувати на поточні загрози, але й заздалегідь готуватися до можливих кризових ситуацій.

Впровадження цифрових інструментів моніторингу та прогнозування ризиків створює передумови для формування якісно нової системи забезпечення економічної безпеки України. Поєднання технологій великих

даних, штучного інтелекту, геоінформаційних систем та цифрових платформ моніторингу дозволяє підвищити ефективність виявлення загроз, удосконалити процес оцінювання ризиків та забезпечити більш високий рівень стійкості національної економіки до сучасних викликів [45].

Перспективність цифрової трансформації системи економічної безпеки обумовлює необхідність подальшого вдосконалення державної політики у сфері управління ризиками та розроблення комплексних заходів щодо зміцнення стійкості економіки України, що стане предметом розгляду наступного підрозділу.

Подальший розвиток цифрових технологій створює нові можливості для формування інтегрованого інформаційного простору економічної безпеки держави. У сучасних умовах ефективне управління ризиками потребує взаємодії великої кількості суб'єктів, серед яких органи державної влади, фінансові установи, правоохоронні органи, наукові центри та суб'єкти господарювання. Відсутність єдиного інформаційного середовища нерідко призводить до дублювання функцій, затримок у передачі інформації та зниження ефективності реагування на потенційні загрози. Цифрові платформи дозволяють об'єднати інформаційні ресурси різних інституцій та створити умови для оперативного обміну даними щодо стану економічної безпеки.

Особливого значення в системі цифрового моніторингу набуває автоматизація процесів аналізу ризиків. Використання програмних комплексів для обробки інформації дозволяє суттєво скоротити час проведення аналітичних процедур та підвищити точність оцінювання. Автоматизовані системи можуть здійснювати постійний контроль за змінами ключових індикаторів економічної безпеки, виявляти аномальні відхилення та формувати сигнали про потенційне виникнення загроз. Подібний підхід забезпечує більш високий рівень оперативності порівняно з традиційними методами аналізу.

Суттєвий потенціал для підвищення ефективності управління ризиками має використання технології Blockchain. Основною перевагою даної технології виступає забезпечення високого рівня прозорості та захищеності інформації.

Використання розподілених реєстрів дозволяє мінімізувати ризики несанкціонованого втручання в інформаційні системи, знизити рівень шахрайства та підвищити достовірність даних, що використовуються під час оцінювання економічної безпеки. Перспективними напрямками застосування Blockchain в Україні можуть стати державні реєстри, система публічних закупівель, митний контроль та моніторинг фінансових операцій.

Зростання обсягів інформації обумовлює необхідність використання хмарних технологій для зберігання та обробки даних. Використання хмарної інфраструктури забезпечує швидкий доступ до інформаційних ресурсів, підвищує надійність їх функціонування та дозволяє оперативно масштабувати обчислювальні потужності залежно від потреб системи економічної безпеки. Особливо актуальним це питання є в умовах воєнних ризиків, коли фізична інфраструктура інформаційних систем може зазнавати пошкоджень або обмежень у функціонуванні.

Для узагальнення можливостей сучасних цифрових технологій доцільно розглянути напрями їх використання в системі економічної безпеки України.

Таблиця 3.2. - Цифрові технології та напрями їх використання у сфері економічної безпеки України

Технологія	Основні функції	Практичне значення для економічної безпеки
Big Data	Аналіз великих масивів інформації	Виявлення прихованих тенденцій та ризиків
Штучний інтелект	Прогнозування та моделювання сценаріїв	Підвищення точності оцінювання ризиків
GIS-технології	Просторовий аналіз даних	Визначення регіональних ризиків та зон вразливості
Blockchain	Захист і верифікація інформації	Зниження ризиків шахрайства та маніпуляцій
Хмарні технології	Зберігання та обробка даних	Підвищення доступності інформаційних ресурсів
Цифрові дашборди	Візуалізація показників	Оперативний моніторинг стану економічної безпеки
Машинне навчання	Виявлення закономірностей та прогнозування	Формування систем раннього попередження ризиків

Джерело: розроблено авторами [45].

Представлені технології формують основу сучасної цифрової інфраструктури економічної безпеки та можуть використовуватися як окремо, так і в межах єдиної інтегрованої системи моніторингу ризиків. Найбільший ефект досягається за умови їх комплексного впровадження, коли результати аналізу великих масивів даних поєднуються з можливостями прогнозування, просторового аналізу та автоматизованого прийняття рішень.

Однією з ключових проблем впровадження цифрових технологій у сфері економічної безпеки залишається питання інформаційної захищеності. Розширення цифрового середовища супроводжується зростанням кількості кіберзагроз, що потребує посилення заходів із захисту інформаційних ресурсів. У зв'язку з цим розвиток цифрових систем моніторингу повинен супроводжуватися удосконаленням механізмів кібербезпеки, впровадженням сучасних засобів шифрування даних та підвищенням рівня цифрової компетентності персоналу.

Не менш важливим фактором виступає кадрове забезпечення цифрової трансформації. Ефективне використання сучасних технологій потребує підготовки фахівців, які володіють компетенціями у сфері аналізу даних, кібербезпеки, цифрового управління та економічного прогнозування. Саме людський капітал виступає необхідною умовою повноцінного функціонування цифрових систем економічної безпеки.

Для України розвиток цифрових інструментів моніторингу ризиків має не лише економічне, але й стратегічне значення. Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє підвищити адаптивність держави до змін зовнішнього середовища, забезпечити оперативне реагування на кризові явища та створити умови для формування проактивної моделі управління економічною безпекою. Перехід до такої моделі відкриває нові можливості для підвищення стійкості національної економіки та зміцнення її конкурентних позицій у глобальному економічному просторі.

Накопичений потенціал цифрової трансформації створює передумови для розроблення більш ефективної державної політики управління ризиками та

формування довгострокових механізмів зміцнення економічної безпеки України. Саме ці питання потребують подальшого дослідження та обґрунтування стратегічних напрямів удосконалення системи управління ризиками, що буде розглянуто у наступному підрозділі.

3.3. Стратегічні орієнтири підвищення ризикостійкості національної економіки

Зростання рівня невизначеності сучасного економічного середовища, посилення геополітичних протиріч, наслідки воєнних дій, прискорення цифрової трансформації та поглиблення глобальних економічних дисбалансів актуалізують питання формування ризикостійкої моделі розвитку національної економіки. У сучасних умовах забезпечення економічної безпеки вже не може обмежуватися лише нейтралізацією окремих загроз або реагуванням на кризові явища після їх виникнення. Пріоритетного значення набуває формування здатності економічної системи протистояти ризикам, адаптуватися до змін зовнішнього середовища та забезпечувати стабільність функціонування навіть за умов реалізації масштабних загроз.

Ризикостійкість національної економіки доцільно розглядати як комплексну характеристику економічної системи, що відображає її спроможність зберігати ключові функції, підтримувати економічну активність та забезпечувати відновлення після дії дестабілізуючих факторів. На відміну від традиційного підходу до економічної безпеки, який переважно орієнтується на захист від загроз, концепція ризикостійкості акцентує увагу на здатності економіки адаптуватися до змін і трансформуватися відповідно до нових умов розвитку [52].

Результати проведеного дослідження свідчать, що підвищення ризикостійкості економіки України потребує реалізації комплексу взаємопов'язаних заходів, спрямованих на зміцнення фінансової стабільності, модернізацію виробничого потенціалу, розвиток людського капіталу,

удосконалення системи державного управління та впровадження сучасних цифрових технологій управління ризиками.

Одним із ключових стратегічних орієнтирів виступає забезпечення фінансової стійкості держави. Саме фінансова система формує ресурсну основу функціонування економіки та забезпечує реалізацію державної політики у сфері безпеки та розвитку. Підвищення фінансової стійкості передбачає удосконалення бюджетної політики, оптимізацію структури державного боргу, розширення внутрішніх джерел фінансування економічного розвитку та зміцнення банківського сектору. Особливого значення набуває формування фінансових резервів, здатних забезпечити стабільність функціонування економіки в періоди кризових явищ.

Важливим напрямом зміцнення ризикостійкості є диверсифікація структури національної економіки. Надмірна залежність від окремих галузей, видів продукції або зовнішніх ринків підвищує рівень вразливості економічної системи до змін зовнішнього середовища. Розвиток високотехнологічних виробництв, підтримка інноваційної діяльності, стимулювання підприємництва та розширення експортних можливостей сприятимуть формуванню більш збалансованої структури економіки та зменшенню ризиків структурних диспропорцій [43].

Особливе місце серед стратегічних орієнтирів займає модернізація виробничого потенціалу держави. Високий рівень зношеності основних фондів, технологічне відставання окремих галузей та недостатній рівень інноваційної активності обмежують можливості довгострокового економічного розвитку. Підвищення конкурентоспроможності економіки потребує впровадження сучасних технологій, розвитку науково-дослідної діяльності та стимулювання інноваційного підприємництва.

Значний вплив на рівень ризикостійкості здійснює енергетична безпека держави. Події останніх років продемонстрували критичну важливість стабільного функціонування енергетичної інфраструктури для забезпечення безперервності економічних процесів. У зв'язку з цим одним із стратегічних

завдань виступає розвиток децентралізованих систем енергозабезпечення, збільшення частки відновлюваних джерел енергії, модернізація енергетичної інфраструктури та диверсифікація джерел постачання енергоресурсів.

Підвищення ризикостійкості економіки неможливе без розвитку людського капіталу. Саме людські ресурси визначають потенціал інноваційного розвитку, продуктивність праці та здатність економічної системи адаптуватися до нових викликів. Демографічні проблеми, міграція працездатного населення та структурні дисбаланси на ринку праці потребують реалізації довгострокової державної політики, спрямованої на підтримку зайнятості, розвиток освіти та підвищення якості професійної підготовки кадрів.

Окремим стратегічним орієнтиром виступає цифрова трансформація системи управління економічною безпекою. Використання технологій штучного інтелекту, великих даних, цифрових платформ моніторингу та систем прогнозування ризиків дозволяє суттєво підвищити якість управлінських рішень. Формування цифрової інфраструктури управління ризиками сприятиме переходу від реагування на вже реалізовані загрози до їх прогнозування та попередження. Враховуючи результати проведеного дослідження, доцільно представити авторську модель стратегічних орієнтирів підвищення ризикостійкості національної економіки.

Таблиця 3.3. - Стратегічні орієнтири підвищення ризикостійкості національної економіки України

Стратегічний орієнтир	Основні напрями реалізації	Очікуваний результат
Фінансова стійкість	Оптимізація бюджетної політики, управління державним боргом, розвиток фінансового сектору	Підвищення макроекономічної стабільності
Інвестиційна активність	Стимулювання інвестицій, гарантування захисту капіталу, розвиток державно-приватного партнерства	Зростання інвестиційного потенціалу
Технологічна модернізація	Інноваційний розвиток, цифровізація виробництва, підтримка наукових досліджень	Підвищення конкурентоспроможності економіки
Енергетична безпека	Диверсифікація джерел енергії, модернізація інфраструктури	Зменшення енергетичних ризиків
Розвиток людського капіталу	Підвищення якості освіти, підтримка зайнятості, стимулювання повернення трудових ресурсів	Посилення трудового потенціалу

Цифрова трансформація	Впровадження цифрових платформ та систем моніторингу ризиків	Підвищення ефективності управління ризиками
Інституційна стійкість	Удосконалення державного управління та нормативно-правового забезпечення	Посилення адаптивності економічної системи

Джерело: розроблено автором.

Запропонована система стратегічних орієнтирів формує комплексний підхід до підвищення ризикостійкості національної економіки та враховує специфіку сучасних викликів економічній безпеці України. Її особливістю є поєднання економічних, інституційних, соціальних та технологічних інструментів зміцнення стійкості економічної системи.

Наукова новизна запропонованого підходу полягає у трактуванні ризикостійкості як інтегральної характеристики економічної безпеки, яка формується під впливом фінансових, виробничих, інноваційних, соціальних та цифрових факторів. На відміну від існуючих підходів, запропонована модель орієнтована не лише на мінімізацію наслідків ризиків, а й на формування здатності економіки до адаптації, відновлення та подальшого розвитку в умовах невизначеності.

Комплексна реалізація визначених стратегічних орієнтирів сприятиме підвищенню рівня економічної безпеки України, зміцненню її конкурентних переваг та створенню передумов для довгострокового стійкого розвитку в умовах трансформації глобального безпекового середовища.

Сучасні умови функціонування національної економіки свідчать про необхідність перегляду традиційних підходів до забезпечення економічної безпеки. Протягом тривалого часу основна увага приділялася мінімізації окремих ризиків та ліквідації наслідків кризових явищ. Водночас зростання складності економічних процесів, поява нових джерел загроз та посилення взаємозалежності між різними сферами суспільного розвитку вимагають переходу до концепції ризикостійкого розвитку. Такий підхід передбачає не лише захист економіки від негативних впливів, але й формування її здатності ефективно функціонувати в умовах постійної невизначеності.

У цьому контексті доцільно розглядати ризикостійкість як одну з ключових характеристик сучасної економічної безпеки. Рівень ризикостійкості

визначається не кількістю наявних загроз, а здатністю економічної системи зберігати стабільність функціонування під час їх реалізації. Навіть за наявності значних ризиків економіка може демонструвати високий рівень стійкості за умови достатньої адаптивності інституцій, ефективності державного управління та наявності ресурсів для швидкого відновлення.

Авторський підхід до підвищення ризикостійкості національної економіки ґрунтується на взаємодії трьох базових складових: адаптивності, відновлюваності та інноваційності. Адаптивність характеризує здатність економічної системи своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища та коригувати механізми функціонування відповідно до нових умов. Відновлюваність відображає спроможність економіки повертатися до стабільного стану після реалізації ризиків та кризових явищ. Інноваційність забезпечує можливість використання нових технологій, управлінських рішень та організаційних механізмів для подолання існуючих викликів.

Особливого значення в сучасних умовах набуває формування культури управління ризиками на державному рівні. Ефективне управління ризиками повинно стати невід'ємною складовою стратегічного планування соціально-економічного розвитку країни. Врахування ризикової компоненти під час розроблення державних програм, інвестиційних проєктів та галузевих стратегій дозволить підвищити якість управлінських рішень і знизити ймовірність виникнення критичних загроз у майбутньому [44].

Важливою передумовою підвищення ризикостійкості економіки є розвиток механізмів стратегічного прогнозування. На відміну від традиційного планування, яке переважно орієнтується на поточні показники розвитку, стратегічне прогнозування передбачає моделювання альтернативних сценаріїв розвитку подій та оцінювання можливих наслідків реалізації різних груп ризиків. Використання сценарного підходу дозволяє заздалегідь підготувати комплекс заходів реагування та зменшити масштаби потенційних економічних втрат.

З огляду на результати проведеного дослідження можна стверджувати, що забезпечення ризикостійкості національної економіки повинно розглядатися як один із стратегічних пріоритетів державної політики у сфері економічної безпеки.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У кваліфікаційній роботі проведено комплексне дослідження класифікації та оцінювання ризиків у системі економічної безпеки ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН». Отримані результати дозволили поглибити теоретичні засади дослідження ризиків економічної безпеки, здійснити аналіз сучасного ризикового середовища підприємства та розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів управління ризиками в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

У ході дослідження встановлено, що ризик є об'єктивною складовою господарської діяльності будь-якого суб'єкта господарювання та безпосередньо впливає на рівень його економічної безпеки. Узагальнення наукових підходів до трактування сутності ризику дало можливість визначити його як комплексне явище, що характеризується невизначеністю результатів діяльності та ймовірністю виникнення негативних наслідків для функціонування підприємства. Доведено, що в сучасних умовах ризики набувають системного характеру та здатні одночасно впливати на декілька складових економічної безпеки.

У першому розділі досліджено теоретичні засади ризиків у системі економічної безпеки. Проведений аналіз наукових джерел засвідчив відсутність єдиного підходу до класифікації ризиків та необхідність її адаптації до сучасних умов господарювання. На цій основі запропоновано удосконалену класифікацію ризиків, яка передбачає їх групування за джерелами виникнення, сферою впливу, рівнем прояву, тривалістю дії, характером наслідків та ступенем керованості. Наукову новизну становить обґрунтування доцільності виділення воєнних, цифрових, інформаційних та гібридних ризиків як окремих груп загроз, вплив яких суттєво посилюється в сучасних умовах функціонування суб'єктів господарювання.

Проведений аналіз існуючих методичних підходів до оцінювання ризиків показав, що найбільш результативним є комплексний підхід, який поєднує

кількісні та якісні методи аналізу. Обґрунтовано необхідність використання інтегрованої системи оцінювання ризиків, що враховує ймовірність виникнення загрози, масштаби її впливу, швидкість поширення негативних наслідків та можливості управління ризиком.

У другому розділі здійснено аналіз ризикового середовища ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» та визначено критичні зони ризику, які впливають на рівень економічної безпеки підприємства. Встановлено, що діяльність підприємства відбувається під впливом комплексу внутрішніх та зовнішніх загроз, серед яких найбільш вагомими є фінансові, воєнні, ринкові, виробничо-технологічні, кадрові та конкурентні ризики.

Проведене ранжування ризиків за рівнем критичності показало, що до категорії критичних належать фінансові, воєнні та ринкові ризики. Їх реалізація здатна спричинити найбільш суттєві негативні наслідки для господарської діяльності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН», включаючи погіршення фінансового стану, скорочення обсягів реалізації продукції та послуг, втрату клієнтів і послаблення конкурентних позицій.

Результати оцінювання рівня ризиковості економічного середовища підприємства підтвердили, що найбільшу загрозу для його стійкого функціонування становлять фінансові, воєнні та ринкові ризики, інтегральна оцінка яких є найвищою серед досліджуваних груп загроз. Значний рівень небезпеки також формують виробничо-технологічні, кадрові та конкурентні ризики, вплив яких здатний негативно позначатися на ефективності діяльності підприємства в середньо- та довгостроковій перспективі.

У процесі дослідження встановлено, що між окремими групами ризиків існує тісний взаємозв'язок. Погіршення фінансового стану підприємства може призводити до скорочення інвестицій у розвиток матеріально-технічної бази, що підвищує виробничі ризики та негативно впливає на конкурентоспроможність. Подібна взаємозалежність підтверджує необхідність застосування комплексного підходу до управління економічною безпекою підприємства.

У третьому розділі розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення системи оцінювання та управління ризиками ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН». Запропоновано авторський ризик-орієнтований підхід до оцінювання ризиків, який базується на поєднанні системи індикаторів економічної безпеки, інтегральної оцінки ризиків, експертного аналізу та прогнозування розвитку загроз. Запропонована модель дозволяє більш повно враховувати взаємозв'язки між ризиками та підвищує обґрунтованість управлінських рішень.

Окрему увагу приділено впровадженню інноваційних механізмів моніторингу та прогнозування ризиків. Обґрунтовано доцільність використання технологій Big Data, штучного інтелекту, цифрових аналітичних платформ, Blockchain та хмарних сервісів для підвищення ефективності системи економічної безпеки. Використання зазначених інструментів сприятиме оперативному виявленню загроз, покращенню якості прогнозування та формуванню системи раннього попередження ризикових ситуацій.

За результатами проведеного дослідження запропоновано такі практичні рекомендації для ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН»:

- впровадити ризик-орієнтований підхід до управління економічною безпекою підприємства;
- створити систему постійного моніторингу внутрішніх і зовнішніх ризиків;
- удосконалити механізми фінансового планування та контролю витрат;
- сформувати резервний фонд для мінімізації наслідків кризових ситуацій;
- активізувати процес оновлення матеріально-технічної бази підприємства;
- впровадити сучасні цифрові інструменти аналізу та прогнозування ризиків;
- удосконалити систему мотивації та професійного розвитку персоналу;
- диверсифікувати напрями діяльності та клієнтську базу підприємства;
- посилити захист інформаційних ресурсів і комерційної інформації;

– розробити програму забезпечення безперервності діяльності в умовах кризових ситуацій та воєнних загроз.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих підходів у діяльності ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» для підвищення ефективності системи економічної безпеки, удосконалення процесів управління ризиками та зміцнення стійкості підприємства до негативного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів.

Реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню рівня економічної безпеки ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН», зміцненню його фінансової стійкості, збереженню конкурентних переваг та створенню передумов для стабільного розвитку підприємства в довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 18.04.2026).
3. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві : Закон України від 17.10.1990 № 400-XII. Відомості Верховної Ради УРСР, 1990, № 45, ст. 602. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400-12>
4. Державна служба статистики України. Сільське господарство України 2023 : статистичний збірник. Київ : Держстат України, 2024. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Офіційний вебсайт. URL: <http://minagro.gov.ua>
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: указ Президента України від 11.08.2021 № 347/2021. Офіційний вісник України. 2021. № 65. Ст. 4104
7. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text>
8. Національна стратегія доходів на період до 2030 року. Затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 р. № 1218-р. Міністерство фінансів України: сайт. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Національна_стратегія_доходів_2030.pdf

9. Варналій З.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення [Текст] : монографія / З.С.Варналій, Д.Д.Буркальцева, О.С.Саєнко. – К.: Знання України, 2011. –299с.
10. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізм зміцнення [Текст] : монографія.Львів: Арал, 2008. – 384 с.
11. Shkarlet, S., The role of cloud technologies in modern development of banking institutions. Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 2025, 12(2), 143–157. <https://doi.org/10.15330/jpnu.12.2.143-157>
12. Жаліло Я. Стратегія забезпечення економічної безпеки України. Пріоритети та проблеми імплементації // Стратегія нац. безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. К.: Сатсанга, 2001.–224 с.
13. Мільчева, В. В., Мунтян, І. В., & Васильєва, К. В. Управління конкурентними перевагами продукції в умовах змінного ринкового середовища. *Економічна парадигма*, 2024. 2(12(92)), 36–44. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-12-10555>
14. Мельник В.І. Адміністративно-правові засади організації та функціонування системи економічної безпеки України: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2021. 485 с.
15. Гесць В. Формування профілю стратегічно важливих видів промислової діяльності в Україні (погляд на перспективу). *Економіка України*, 2023. 66(9 (742)), 3–29. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.09.003>
16. Згадова Н. С., Роботін Ю. А., Павленко Г. М. Синергія макро- і мікроекономічних процесів у період економічної нестабільності. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2024, №4, с.123-133. DOI: <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2024-4-8>
17. Згадова Н.С., Кравченко Ю.І., Богданов О.О., Кучугурний О.М. Оцінка фінансово-економічних ризиків України в контексті глобальної економічної кризи. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2024. № 6. С. 46-50. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2024-6-9>

18. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації: монографія. Київ: Знання України, 2020. 423 с.
19. Державна служба статистики України. Статистична інформація: офіційний сайт. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u.htm
20. Соціально - економічний розвиток регіону в системі забезпечення продовольчої безпеки: монографія / Роботін Ю.А., Лагодієнко А.А, Згадова Н.С., Кравченко Ю.І. та ін. - Х.: Видавництво Іванченка І.С., 2021. 206 с. Автор досліджував, як вимірювати та оцінювати продовольчу безпеку за допомогою різних показників і статистичних даних.
21. Формування та управління системою продовольчої безпеки: монографія / За заг. ред. к.е.н., Н.С. Згадової, доц. Ю.Г. Неустроева., Кравченко Ю.І. - Х.: Видавництво Іванченка І.С., 2021. 247 с. Автором проведено літературний огляд по розділах, опрацьовано одержану інформацію та зроблені висновки.
22. Річна звітність ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН» за 2023-2025 роки. <https://vkursi.pro/card/phoi-elkon-dizayn-32153207>
23. Ілляшенко С. М. Економічний ризик : [навч. посібник] / Ілляшенко С. М. [2-е вид., допов. і перероб.]. – К. : Центр навч. літератури, 2004. – 220 с.
24. Економічний ризик: ігрові моделі : навч. посібник / [В .В. Вітлінський, П. І.Верченко, А. В.Сігал] ; за ред. В. В. Вітлінського – К. : КНЕУ, 2002. – 446 с.
25. Дубицька Н.Т. Ризик та відповідальність у приватному праві. Часопис Київського університету права. 2021. № 2. С. 197–201.
26. Пушак Я. Я., Трушкіна Н. В. Механізм стратегічного управління економічною безпекою держави в умовах Індустрії 4.0. Ефективна економіка. 2023. № 8. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.8.3>
27. Лизун М. В., Озарко К. С. Економічна безпека ЄС та України: нові виклики та загрози. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка. 2023. № 25. С. 117–127
28. Гнатенко В. Загрози економічній безпеці держави в умовах глобалізації. Аспекти публічного управління. 2021. № 9(1). С. 55–62.

29. Гавловська Н., Параскевич В., Семенченко В., Яблонський Т. Теоретичні концепти економічної безпеки: ризик, загроза, небезпека. *Development Service Industry Management*. 2023. № 3. С. 35–39
30. Луцик Ю. О. Актуальні виклики і загрози економічній безпеці України. 2022. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12703>
31. Маслій О. А., Ківшик О. П., Котелевець М. Загрози економічній безпеці держави в умовах глобальних перетворень. *Економічний простір*. 2023. № 183. С. 25–30.
32. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: [монографія] / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
33. Іванова О. Ю., Іванов Ю. Б., Лаптев В. І. Механізми стимулювання підприємницької активності в періоди економічної нестабільності: територіальний аспект. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр.* 2024. Вип. 4(168). С. 8-15. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2024-4-2>
34. Собкевич О. В., Шевченко А. В., Русан В. М., Белашов Є. В., Жураковська Л. А., Жаліло Я. А. Пріоритети розвитку реального сектора в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України: аналіт. доп. / ред. Я. А. Жаліло. Київ: НІСД, 2024. 104 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.03>
35. Ткаченко Є.Ю., Фатюха В.В., Яришко О.В. Фінансова стійкість підприємства: сутність та основи управління. *Інфраструктура ринку*. 2021. № 56. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/56_2021/24.pdf.
36. Левкович О.В., Калашнікова Ю.М. Фінансова стійкість як передумова інноваційного розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/78.pdf.
37. Прохорова В.В., Дяченко К.С. Економічна безпека підприємств України в умовах дестабілізаційного розвитку. *Адаптивне управління: теорія і практика*.

<https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/607/515>

38. Співак С.М. Оцінка та управління ризиками як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. 2020. №4(3). С. 159-162.

39. Ткаченко О.С., Єрмілов Р.В., Чернуха О.В. Фінансово-економічна безпека як складова системи управління підприємством. Сталий розвиток економіки. 2024. № 4(51). С. 110-115.

URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/1089/1042>

40. Ding H., Wang J. Z. The Financial supporting effect to the independent innovation for small and medium-sized technological enterprises. Enterprise Grows in Sustaining Efficiency and Effectiveness: proc. conf. / ed. H. Zhang. Beijing, China. 2009. P. 271–276.

41. Барановський М.О. Особливості та методичні підходи до визначення показників і рівня спроможності територіальних громад України. Часопис соціально-економічної географії: міжрегіон. зб. наук. праць. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2022. Вип. 33. С. 7-14.

42. Левчук, О. Концептуалізація методології оцінювання та прогнозування рівня воєнно-економічної безпеки держави. 2026. *Економіка та суспільство*, (85). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-85-100>

43. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія. Київ : КНТЕУ, 2004. 759 с.

44. Гбур З. В. Державне управління економічною безпекою України: теорія та практика. Монографія. Кам'янець-Подільський. ТОВ “Друкарня Рута”. 2018.

45. Козловський С. В., Жураківський Є. С. Теоретико-методологічні підходи до визначення категорії “економічна безпека” та складових економічної безпеки України. Економіка та держава. 2015. С. 37-42.

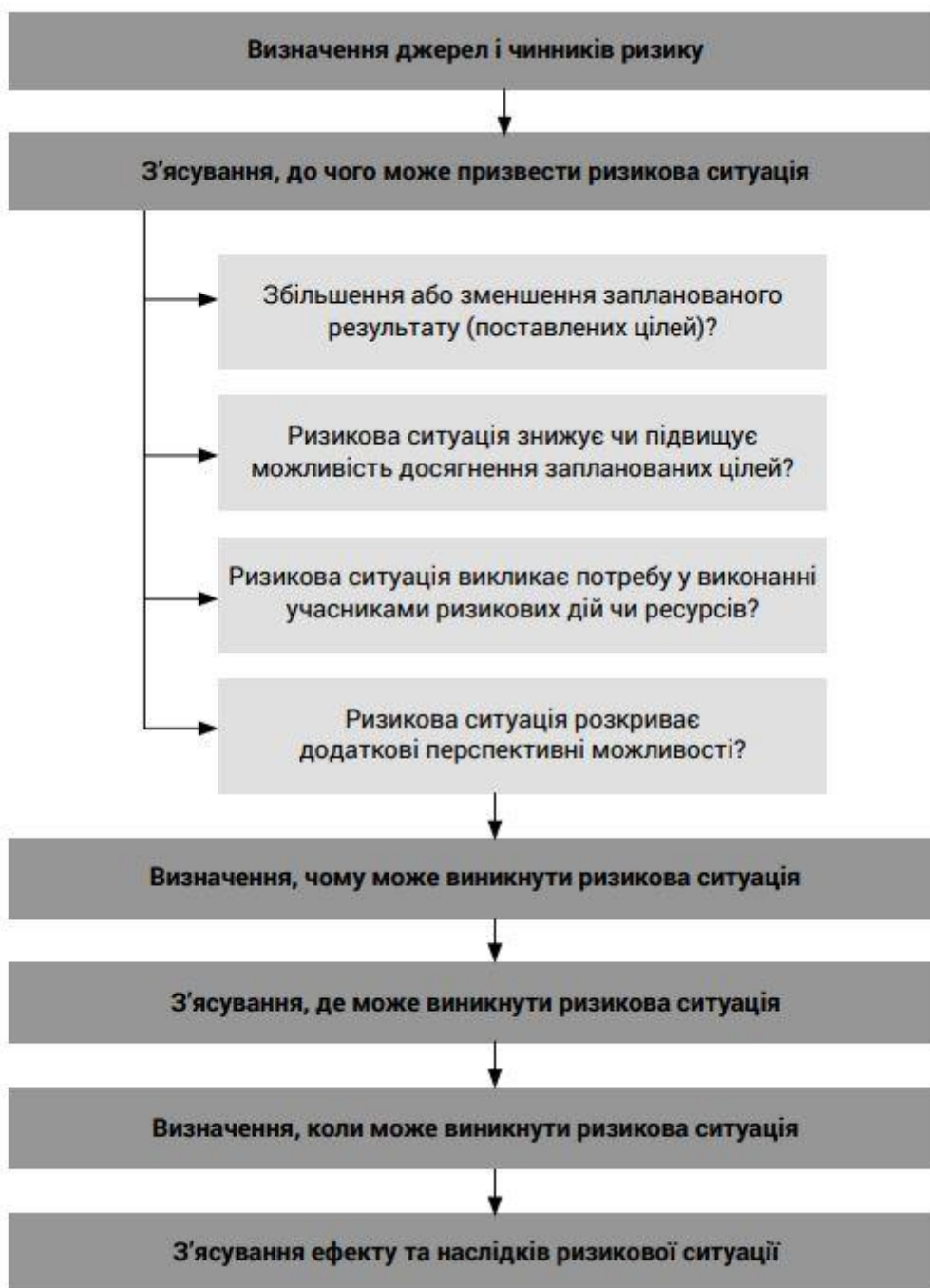
46. Богданович В., Муженко В., Луцький О. Концепція забезпечення воєнної безпеки України на основі оцінювання та прогнозування ризиків реалізації

- кризових сценаріїв. Зб. наук. пр. Військові та технічні науки НАДПС України. 2023. № 4 (93). С. 4-19.
47. Саркісян С. А. Теорія прогнозування та прийняття рішень. 2017. URL: <https://sociology.knu.ua/uk/library/teoriya-prognozirovaniya-i-prinyatiya-resheniy-ucheb-posobie>.
48. Болтян О. Світ озброюється: три фактори, що вплинуть на глобальну та українську економіку. 2023. URL: <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/svit-ozbrojujetsja-tri-faktori-shcho-vplinit-na-hlobalnu-ta-ukrajinsku-ekonomiki.html.2023>
49. Камінський А., Чинчик А., Голубка С. Концептуальні засади класифікації показників з оцінювання ризиків у сфері функціонування національної економіки. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 2025. 342(3(1), 354-361. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3\(1\)-51](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3(1)-51)
50. Diedrich K. Framework for Digitalized Proactive Supply Chain Risk Management. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/209318/1/hicl-2017-23-381.pdf>.
51. Чинчик А., Голубка С. Детермінанти якісної оцінки ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері національної економіки. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences* 2025, No 2. С. 425-433
52. Інструменти оцінки вразливості та захисту інформаційних систем. <https://hackyourmom.com/servisy/soft/analiz-vrazlyvosti/>
53. Дацко О. І. Забезпечення економічної безпеки України: соціально-гуманітарний вимір : дис. д-ра екон. наук. 08.00.03; Львівський торговельно-економічний університет. Львів, 2021. 636 с.
54. Кошиков Д. О. Зарубіжний досвід оцінки економічної безпеки: основні підходи та можливості для України. *Право і безпека*. 2020. № 2(77). С. 118–125.
55. Онищенко С., Маслій О., Дрібна А. Оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства критичної інфраструктури. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: «Економічні науки»*. № 6. Том 1. С. 249-258.

URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/01/2022-312-61-38.pdf>

56. Коптєва Г.М. Класифікація підходів до оцінки економічної безпеки підприємства. *Східна Європа: Економіка, бізнес та управління*. 2020. Випуск 2 (25). С. 221-229.
57. Knight F. H. *Risk, Uncertainty and Profit*. Boston : Houghton Mifflin Company, 1921. 381 p.
58. Marshall A. *Principles of Economics*. 8th ed. London: Macmillan and Co., 1920. 731 p.
59. Keynes J. M. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London: Palgrave Macmillan, 1936. 472 p.
60. North D. C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 152 p.
61. Williamson O. E. *The Economic Institutions of Capitalism*. New York : Free Press, 1985. 468 p.
62. Beck U. *Risk Society: Towards a New Modernity*. London : Sage Publications, 1992. 260 p.

ДОДАТКИ

**Порівняльна характеристика традиційних та сучасних ризиків
економічної безпеки**

Критерій	Традиційні ризики	Сучасні ризики
Джерело виникнення	Внутрішні економічні процеси	Глобальні та цифрові процеси
Швидкість поширення	Повільна	Дуже висока
Масштаб впливу	Локальний	Глобальний
Рівень прогнозованості	Відносно високий	Низький
Можливість контролю	Висока	Частково контрольована
Приклади	Інфляційні, валютні, кредитні	Кіберризики, цифрові, гібридні
Наслідки	Переважно фінансові	Комплексні соціально-економічні
Тривалість впливу	Коротко- та середньострокова	Довгострокова
Рівень взаємозалежності	Помірний	Високий
Вплив на безпеку	Частковий	Системний

Розширена класифікація ризиків економічної безпеки

Класифікаційна ознака	Вид ризику	Характеристика
За джерелом виникнення	Внутрішні	Формуються всередині системи
	Зовнішні	Формуються зовнішнім середовищем
За рівнем прояву	Глобальні	Впливають на світову економіку
	Національні	Впливають на державу
	Регіональні	Характерні для окремих територій
	Локальні	Проявляються на рівні підприємства
	Локальні	Проявляються на рівні підприємства
За сферою впливу	Фінансові	Пов'язані з фінансовою системою
	Інвестиційні	Пов'язані з капіталовкладеннями
	Енергетичні	Пов'язані з ресурсним забезпеченням
	Інформаційні	Пов'язані з інформаційними потоками
	Кібернетичні	Пов'язані з цифровим середовищем
	Воєнно-економічні	Формуються під впливом військових загроз
За наслідками	Гібридні	Поєднують декілька джерел загроз
	Критичні	Спричиняють системні втрати
	Значні	Суттєво впливають на розвиток
	Помірні	Локальний негативний вплив

Система показників оцінювання економічної безпеки

ПГОІ «ЕЛКОН-ДІЗАЙН»

Складова безпеки	Показник	Економічний зміст	Напрямок оцінювання
Фінансова	Коефіцієнт автономії	Незалежність від зовнішніх джерел	Фінансова стійкість
Фінансова	Поточна ліквідність	Платоспроможність	Ліквідність
Фінансова	Рентабельність	Ефективність діяльності	Прибутковість
Виробнича	Фондовіддача	Використання основних засобів	Ефективність ресурсів
Виробнича	Оборотність активів	Швидкість використання ресурсів	Ділова активність
Кадрова	Плинність кадрів	Стабільність персоналу	Кадрова безпека
Кадрова	Продуктивність праці	Ефективність використання персоналу	Ефективність праці
Інформаційна	Частота інцидентів	Захист інформації	Інформаційна безпека
Ринкова	Частка ринку	Конкурентні позиції	Конкурентоспроможність
Інвестиційна	Обсяг інвестицій	Розвиток підприємства	Інвестиційна активність

Розширена порівняльна характеристика методів оцінювання ризиків економічної безпеки

Метод оцінювання	Сутність методу	Основні переваги	Основні недоліки	Сфера застосування	Доцільність використання для оцінювання економічної безпеки
Експертний	Оцінювання ризиків на основі думок фахівців та експертів	Простота застосування, можливість оцінки нових ризиків, врахування якісних факторів	Суб'єктивність результатів, залежність від компетентності експертів	Стратегічне планування, прогнозування	Висока для якісного аналізу ризиків
Статистичний	Використання історичних даних та статистичних закономірностей	Висока об'єктивність та точність	Потребує значної інформаційної бази, складність обробки даних	Фінансовий аналіз, оцінка ймовірності ризиків	Висока для фінансових ризиків
Сценарний	Моделювання альтернативних сценаріїв розвитку подій	Дозволяє оцінити наслідки різних варіантів розвитку ситуації	Висока трудомісткість, залежність від припущень	Стратегічне управління	Висока для прогнозування кризових явищ
Індикаторний	Аналіз системи показників економічної безпеки	Простота моніторингу, наочність результатів	Обмежена гнучкість системи показників	Моніторинг стану безпеки	Середня
Економіко-математичний	Використання математичних	Висока точність прогнозів	Складність побудови моделей	Фінансове та інвестиційне	Висока

	моделей та розрахунків			прогнозування	
Інтегральний	Узагальнення великої кількості показників в один індекс	Комплексність оцінювання	Складність визначення вагових коефіцієнтів	Комплексна оцінка безпеки	Висока
SWOT-аналіз	Визначення сильних і слабких сторін, можливостей та загроз	Простота використання	Значний рівень суб'єктивності	Стратегічне управління	Середня
Ризик- орієнтований підхід	Аналіз ризиків з урахуванням їх критичності та взаємозв'язків	Орієнтація на управлінські рішення	Потребує постійного оновлення інформації	Система економічної безпеки	Дуже висока
Авторська модель	Поєднання експертного, інтегрального та ризик-орієнтованого підходів	Комплексність, адаптивність, врахування взаємозалежності ризиків	Потребує якісного інформаційного забезпечення	Управління економічною безпекою	Найви

ДОДАТОК 3

Інноваційні цифрові технології моніторингу та прогнозування ризиків економічної безпеки

Технологія	Принцип функціонування	Основні можливості	Переваги використання	Потенційні ризики впровадження	Перспективи застосування
Big Data	Аналіз великих масивів структурованих та неструктурованих даних	Виявлення закономірностей і ризиків	Висока швидкість аналізу	Потребує значних обчислювальних ресурсів	Дуже високі
Artificial Intelligence	Використання алгоритмів машинного навчання	Прогнозування ризиків і кризових явищ	Висока точність прогнозів	Ризик помилок алгоритмів	Дуже високі
Blockchain	Зберігання даних у розподіленому реєстрі	Захист інформації та прозорість операцій	Високий рівень безпеки	Значні витрати на впровадження	Високі
Cloud Technologies	Хмарне зберігання та обробка інформації	Доступ до даних у режимі реального часу	Гнучкість та масштабованість	Загрози кібербезпеці	Високі
GIS-технології	Геопросторовий аналіз інформації	Візуалізація територіальних ризиків	Наочність результатів	Потреба в актуальних даних	Високі

Dashboard-системи	Інтерактивні панелі управління	Моніторинг показників безпеки	Оперативність прийняття рішень	Залежність від якості даних	Дуже високі
Data Mining	Інтелектуальний аналіз даних	Виявлення прихованих закономірностей	Автоматизація аналізу	Складність налаштування	Високі
Predictive Analytics	Прогнозна аналітика	Передбачення майбутніх ризиків	Підвищення якості прогнозування	Потребує якісних даних	Дуже високі
Digital Twin	Цифровий двійник економічної системи	Моделювання різних сценаріїв розвитку	Можливість тестування рішень	Висока вартість створення	Перспективні
Smart Monitoring Systems	Інтелектуальні системи спостереження	Безперервний моніторинг ризиків	Автоматизація контролю	Технологічна складність	Дуже високі

ДОДАТОК КСтратегічні орієнтири підвищення ризикостійкості економічної системи України

Стратегічний напрям	Основні заходи	Очікуваний результат	Відповідальні суб'єкти	Термін реалізації
Фінансова стійкість	Формування резервних фондів, удосконалення бюджетної політики	Зниження фінансових ризиків	Кабінет Міністрів України, НБУ	Середньостроковий
Інвестиційна	Стимулювання	Зростання	Мінекономіки,	Середньостроковий

підтримка	інвестиційної активності та страхування ризиків	інвестиційної привабливості	міжнародні партнери	
Цифровізація економіки	Впровадження цифрових платформ та електронних сервісів	Підвищення ефективності управління	Мінцифри	Коротко- та середньостроковий
Кібербезпека	Модернізація систем кіберзахисту	Зменшення цифрових загроз	Держспецзв'язку, СБУ	Постійно
Ризик-орієнтоване управління	Інтеграція ризик-менеджменту в державне управління	Підвищення ефективності реагування на загрози	Центральні органи влади	Постійно
Енергетична безпека	Диверсифікація джерел енергії	Підвищення енергетичної незалежності	Міненерго	Довгостроковий
Продовольча безпека	Підтримка аграрного сектору та логістики	Стабільність продовольчого забезпечення	Мінагрополітики	Постійно
Розвиток людського	Інвестиції в освіту та професійний розвиток	Підвищення конкурентоспроможності	МОН, роботодавці	Довгостроковий

капіталу		сті економіки		
Інноваційний розвиток	Стимулювання наукових досліджень та стартапів	Підвищення технологічного рівня економіки	Уряд, бізнес, ЗВО	Довгостроковий
Післявоєнне відновлення	Відбудова інфраструктури та підтримка бізнесу	Підвищення стійкості економічної системи	Держава та міжнародні партнери	Довгостроковий